חברת נר מיכאל

שמחת חנוכה

השיעור המיוחד
מאת הגאון הגדול
רבי מיכל שורקין שליט"א
בענין מצות השמחה
בימי החנוכה

ANNIVERSARY TRIBUTE DINNER

ונשמח בדברי תורתך

37 years

כסלו תש"פ • נ.י.

©
כל הזכויות שמורות

יוצא לאור ע"י:

Yeshivas Toras Moshe
ישיבת תורת משה

1412 East 7th street
Brooklyn, NY 11230
Tel: (718) 336 – 1770
Fax: (718) 336 –1799
americanfriends@torasmoshe.org
www.torasmoshe.org

YESHIVAS TORAS MOSHE
Alumni Association
נר מיכאל
Dedicated in memory of Rabbi Michoel Weiner זצ"ל
חבר

Tel – (212) 561– 5766
admin@nermichoel.org
www.nermichoel.org

עיצוב כריכה ושערים:

חמיעציב
0527–140–139 ◆ איתמר נתן

Yeshivas Toras Moshe Dinner, December 2019

שיעורו של הגאון הגדול
רבי מיכל שורקין שליט"א
בענין
מצות השמחה בימי החנוכה

מראי מקומות:

page 5

מבואר ברמב"ם שיש דין שמחה בחנוכה

רמב"ם הלכות חנוכה פרק ג הל' ג

page 6

יוסף לקח הקדמה

page 7

מבואר בגמרא שיש איסור שחוק

ברכות דף לא.

page 8

בט"ז מבואר שהאיסור הוא בזמן הגלות גם שמחה של מצוה

שלחן ערוך או"ח סימן תק"ס סעיף ה, וט"ז ס"ק ז

page 9

רב ששת לכאורה שחק ושמח גם בזמן הגלות

פסחים דף סח:

page 10

מבואר בגמרא שכהן גדול אין לו דין אבלות שהוא כרגל

מועד קטן דף יד:

page 11

מבואר דמניעת האבלות דכהן גדול משום שמחת קדושתו

תוספות הרא"ש שם

page 12

דין רגל של כהן גדול מפקיע אבלות

מאירי שם

page 13

דין רגל של כהן גדול מפקיע אבלות

תלמיד ר"י מפריז שם

page 14

בבית הכנסת יש דין שמחה

פירוש רוקח על סידור התפילה

page 15

בית המקדש מקום שמחה משום שמשם יוצאת תורה

ספורנו תהילים פרק מח פסוק ג

page 16

ברמב"ם משמע שיש דמיון בין איסור הודאה בשתויי יין ואיסור כניסה למקדש בשתויי יין

רמב"ם הלכות ביאת מקדש פרק א הל' ג

page 18

בדרכי משה מבואר שחנוכה הוא יו"ט של חנוכת המזבח
בב"ח מבואר שיש דין שמחה ומשתה בחנוכה

דרכי משה וב"ח או"ח סי' תר"ע

page 19

מבואר שחנוכה הוי יו"ט דחנוכת המזבח

מהרש"א שבת דף כא: ד"ה מאי חנוכה וכו'

page 20

שמחת חנוכת המזבח דוחה יום כיפור

מועד קטן דף ט.

page 21

יום חנוכת המזבח יש דין שמחה כמו בבנין בית המקדש

העמק דבר במדבר פרק י פסוק י

page 22

דוד מכרכר בשעת השבת הארון כי אז היה כמו חינוך
חנוכה יש דין שמחה כמו השבת הארון שהיה בו דין חינוך

משך חכמה שם

page 23

אין אומרים שמחה במעונו בשמחה של תורה כי השמחה פה בעולם

ערוך השלחן יו"ד סימן רמו סעיף מה

page 24

לא נהגו שבע ברכות

שו"ת חתם סופר חלק א סימן קכב

page 25

אצלנו אין עושין שבע ברכות

ערוך השלחן או"ח סימן תרמ סעיף יד

זמנים. הלכות מגילה פ"ב פ"ג

יח כל ספרי וכו'. במדרש, ויש כאן הפגה. ואם כונתו כפשוטו לימות המשיח האמת יראה אם דרכו*:

אמר המגיה אכן טוכל לומר שכונת הרב על קריאתן שלא יהיה על דרך המיוב רק קריאת המגילה:

בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו. שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים. שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים: **יח** *כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח חוץ [ה]ממגילת אסתר והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות של תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם. ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל שנאמר כי נשכחו הצרות הראשונות וכי נסתרו מעיני. ימי הפורים לא יבטלו שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם:

השגת הראב"ד

*כל ספרי הנביאים וכו'. א"א לא יבטל דבר מכל הספרים שאין ספר שאין בו למוד. אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר ספרים מלקריות בהם מגילה לא מבטל מלקריותה בלבוד, עכ"ל:

הגהות מיימוניות על הלכות פורים

כתב תלמיד אחד לפני רש"י ראיתי בני אדם שנהגו לחלק מתנות פורים לעבדים ולשפחות העובדים בבית ישראל והיה הדבר קשה בעיני רבי לפי שנאמר ומתנות לאביונים וזה הנותן לעבדים ולשפחות גוזל את האביונים ומדמה בעצמו כאילו מקיים ומתנות לאביונים הנאמרים באביוני ישראל ולפי שמתחלה התחילו העניים המתביישים לשלוח תינוקות שלהן ביד עכו"ם מניקות להחזיר הילדים לבתי אביהן נהגו לתת אף לשפחות ומניקות ואין רבי נוהג בדבר זה ומדברי רבי טוב ממנו לזרוק צרור לים שמראה שמתנות היום נעשה אף לעכו"ם וקורא רבי עליהם וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל שהרבה הקב"ה זהב לישראל והביאו לעבודת המשכן בא להן מעשה העגל ופרקו נזמי הזהב משל לאדם שהיה מקבל אורחים באו אורחים ישראל קבלם באו אורחים עכו"ם קבלם אבד את הראשון שאמר שומה זה דרכו בכך, וכן נמצא בשם מורי רבינו ששמע בשם רבינו אפרים ולפיכך כתב דבעיר חדשה שלא הרגילו בכך אסור להרגילם אבל במקום שהרגילו אין לבטל הדבר מפני דרכי שלום בדתנן מפרנסין עניי עכו"ם עם עניי ישראל וכו' ומהזיקין ידיהם בשביעית ושואלים שלומם כבשלום ישראל מפני דרכי שלום, ע"כ. פורים שחל להיות במוצאי שבת אבל היושב בבה"כ לא יצא מיד אחר ברכו כבשאר מוצאי שבתות אלא ישאר שם עד אחר התפלה וקריאת מגילה וביום פורים לא יצא מביתו אלא קוראין לו ומתפללין עמו או קורא בעצמו וכן אם פורים חל באמצע השבוע לא יצא מפתח ביתו אלא קורא בביתו. אבל מהר"ם הנהיג והורה שלעולם ילך לבית הכנסת ערבית ושחרית לשמוע מקרא מגילה וכשישוב לביתו חוזר לאכלו והולץ מנעליו ועיין בהלכות אבל פ"א ובסוף הלכות שמחות כתב מהר"ם דנראה לו דאין אבלות נוהג בפורים כלל וע"ש בהלכות אבל. מנהג פורים. בליל פורים מתפללין ערבית על הנסים אע"פ שעדיין לא קראו את המגילה ודלא כאשר כתב רב עמרם בסדרו שאין אומרים על הנסים עד אחר קריאת מגילה דמאי שנא פורים מכל יו"ט שאומר מעין המאורע בערבית אע"פ שעדיין לא קדשו ולא מצינו לעולם תפלת ערבית חלוק מתפלת יוצר אלא לעולם מזכירין בזו ובזו. ולאחר תפלת ערבית משלימין קדיש וקורין המגילה אחר כך מתחיל ש"צ ואתה קדוש וסדר קדושה לפי שאסתר אמרה ואתה קדוש סמוך לפסוק אלהי אקרא יומם דמינה דרשינן מקרא מגילה. ואם מוצאי שבת הוא מתחיל ויהי נועם ואומר כפעם אחרת, אמנם ראב"ן כתב שאין לאומרו. ואומר פסוקים ויתן לך אבל ובא לציון אין אומרים לפי שאין גאולה בלילה:

שחרית מתפלל יוצר ומוציא ס"ת וקורין בויבא עמלך ומהזירין ס"ת למקומו וקורא המגילה ואחרי כן פותח באשרי וסדר קדושה. ונהגו לומר בקול רם. איש יהודי, ומרדכי יצא, ליהודים, כי מרדכי, ואין זה אלא מנהג לשמח התינוקות לזרם שמתוך כך יתנו דעתם לשמוע מקרא מגילה ויש מקומות שאין נוהגין כן. ונהגו לומר אשר הניא בלילה, ע"כ:

הלכות חנוכה פ"ג

מגיד משנה

פ"ג א בבית שני כשמלכי וכו'. ספר המאורע הזה פשוט וידוע כפ' במה מדליקין בשבת (דף כ"א:) ת"ר בכ"ה בכסליו יומי חנוכה דלא למספד בהון שכשנכנסו יוונים להיכל טומאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונלחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד שהיה מונח בחותמו של כ"ג ולא היה בו להדליק אלא יום אחד ונעשה בו נס והדליקו בו שמנה לילות לשנה אחרת קבעום יו"ט ושם אמרו נ"ח מצוה להניח על פתח ביתו. ודע שדעת רבינו כדעת האומר שחנוכה ופורים אינן אסורים בהספד ותענית אלא הן עצמן אבל לפניהם ולאחריהם מותרין וכשאמרו פ"ק דר"ה (דף י"ט:) לא בטלה מגילת תענית לענין חנוכה ופורים דוקא ביומן אבל לפניהם ולאחריהם בטלה וזהו שאתי מתענין בי"ג באדר:

ד כל שחייב בקריאת וכו'. שם (שבת כ"ג.) אמר רב"ל נשים חייבות בנר חנוכה שאף הם היו באותו הנס והשאר פשוט הוא שהן חייבין ושם מפורש שהש"ו פטורין א"כ הרי היא כמגילה: **והמדליק** אותה וכו'. שם מימרא מבוארת ואמרו

מגיד משנה

א בבית שני כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות. ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות. וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני: **ב** וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בכ"ה בחדש כסליו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור: **ג** ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו שתחלתן כ"ה בכסליו ימי שמחה והלל [ב]ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס. וימים אלו הן הנקראין חנוכה והן אסורין בהספד ותענית כימי הפורים. והדלקת הנרות בהן מצוה מדברי סופרים כקריאת המגילה: **ד** כל שחייב בקריאת המגילה חייב בהדלקת נר חנוכה [ג]והמדליק אותה בלילה הראשון מברך שלש ברכות ואלו הן. בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק

א טור סי' תר"ע סמ"ג עשין דרבנן ה': ב טור סי' תרע"א סמ"ג שם: ג טור סי' תרע"ו:

לחם משנה

דברי ר' יעקב שאמר משום ר"מ ורשב"ג מיקל ודמו דדילמא התם לאו טעמא משום דמעביר על דעת בעל הבית גזלן הוי אלא דאדעתא דפורים הוא דייהיב ליה אדעתא דמידי אחרינא לא ייהיב ליה וחזרו לומר אלא הא ר"מ דמגיה ר"ש ב"א אומר ואסיקו מהיהיא דסבר ר"מ ברייתא דהמעביר על דעת בעה"ב גזלן הוי ומשמע להו להלכות ולהרא"ש ז"ל דכיון דמסקנא סבר ר"מ הכי א"כ אינלאי מילתא דמאי דקאמר מעיקרא ואין העני רשאי וכו' מהך טעמא ודמיה דאדאי בגמרא דילמא התם דאדעתא דפורים וכו' לא קמה וא"כ כיון דטעמא משום דמעביר על דעת בעה"ב גזלן הוי כיון דלית הלכתא כווותיה בהא ה"ה דהיהיא דמגבת דכולא חד טעמא הוי ולהכי לא כתבו בהלכות בפ' השוכר את האומנין ההיא דאין העני רשאי. אבל רבינו ז"ל כתב דיש גורסים בהיהיא דאין העני רשאי וכו' דברי ר"מ שאמר משום ר"ע וכיון דכן ודאי דהלכתא בהיהיא ברייתא דהא ק"ל כר"ע מתבירו ולפי זה היהיא דמיה דדילמא התם משום דאדעתא וכו' קמה לה טעמא דהיהיא ברייתא לא הוי משום מעביר על דעת בעל הבית גזלן הוי וכן הוא דעת הטור ז"ל שהביא ההיא דאין העני רשאי ליקח מהם לעוטה וכו'. ודעת רבינו ז"ל שלא הזכיר זה הוא כדעת ה"ה:

יח כל ספרי הנביאים וכו'. השיג ע"ז הראב"ד ז"ל [לא יבטל] דבר מכל הספרים שאין ספר שאין בו למוד וכו', נראה כונתו שהוא הבין בדברי רבינו ז"ל שר"ל שספרי הנביאים יתבטלו לגמרי ואין לומדים מהם לדבר מן הדברים וכמאן דליתיה ואמר שאין הדבר כן שהרי כל ספר וספר מהם אנו לומדים ממנו דברים הרבה וא"כ יתבטלו אותם הדיעים, וזה אמרו שאין ספר שאין בו למודין, לכך אמר דאין הכוונה כמ"ש רבינו ז"ל שיגזרו אלא קיימים יהיו אלא אע"פ שאין קוראים בהם בכל שעה אלא לשום עת רחוק מ"מ במגילת אסתר קוראין:

פ"ג א בבית שני וכו'. כתב ה"ה וכשאמרו בפ"ק דר"ה לא בטלה מגילת תענית לענין חנוכה ופורים וכו'. פ"ק דר"ה (דף י"ט:) אמרו והלכתא בטלה והלכתא לא בטלה קשיא הלכתא אהלכתא ג"ק כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי. וא"ת לפי דעת רבינו ז"ל דלא בטלה בחנוכה ופורים ר"ל ביומייהו דוקא א"כ לימא אידי ואידי בחנוכה ופורים ומאי דקאמר בטלה הוא לפניהם ולאחריהם ודקאמר לא בטלה היינו ביומייהו. וי"ל דעדיפא מינה מצינו דבטלה הוי לגמרי בין ביומייהו בין לפניהם ולאחריהם ועוד דסתמא דגמרא הוא דמתרץ קושטא דמילתא דקיים לה לגמרא דבחנוכה ופורים לא בטלה ובשאר יומי בטלה:

ד והמדליק אותה בלילה הראשון מברך ג' ברכות כו' וכל הרואה אותה ולא בידך מברך שתים. כתב ה"ה ז"ל מימרא מבוארת ואמרו בה הרואה אותה ולא בידך*. ונראה לי שיש ט"ס בדבריו וכן צריך להגיה ואמרו בה וכל הרואה אותה מברך *כ"ה הגי' בדפוס וויניציא וגי' ספרינו מתוקנת בטוב בלא שום דוחק: כלומר

הגהות מיימוניות

יח [ה] ירושלמי גרסינן ר' יוחנן וריש לקיש ר"י אמר הנביאים והכתובים עתידים ליבטל וה' סדרי תורה אינן עתידין ליבטל מה טעמא קול גדול ולא יסף ר"ל אמר אף מגילת אסתר והלכות

מחמתו, ובהראותו יקר תפארת גדולתו. היסודות יסובו בלכתן והמרכז קיים, וברצותו רצון יריאיו יעשה וירא את עניים. תפתח הארץ את פיה וישאו נהרות דכים, ויתקדרו עבים ורוח ויתנצלו את עדים. ואש תהלך ארצה מפני חטאם ומרים, לפדות בחיריו מיד צר וחסידיו מארץ שבים, על הארץ ואיי הים. יעתיק הטבע ומה שאחריו לעושי רצונו, יכניענו וישפיל גאונו. ולפנות בוקר ישוב לאיתנו, כי הוא ראשית אונו. גם האיש אשר המלך חפץ ביקרו, מזרע יעקב בחירו, ותרד אש מן השמים במאמרו. ולשמש יאמר דום ולא יהל אורו, ורוח סערה עושה דברו. והטבע כמטרה לחץ ישימנו, עת יפירנו עת יקימנו, עת יחזיק במעוזו ועת ירעימנו, להודיע שלא יוכל לדון עם מי שתקיף ממנו. וכראות יראי שמו ועבדיו, גודל נפלאותיו וחסדיו, יכירו כי הכל מעשה ידיו, הנה הוא אל והם עידיו. ומהן יבחן היות השגחתו עלינו שוקדת, סביב לעמו חומת אש יוקדת, על הארץ לעולם עומדת. ושכינתו בענני כבודו מסבבן, צילם על יד ימינם ומקרבן, להפיק רצונם בונה עולמות ומחריבן. ומלאכיו ידודון רבוא רבבן, לא זז מחבבן. ויוכח עליהם מלכים ולשונם בלל, ממזרח שמש עד מבואו שם ה' מהולל, מוליך יועצים שולל. להיותו משגיח עלינו בכל מקום אשר אנחנו נדחים שם, וליראיו יעבור על פשע וימחה אשם, להציל ממות נפשם. ובכל דור עומדים לכלותינו לאין מספר, ובקום עלינו אדם יפילהו אל גומץ אשר חפר, חכמתו תתבלע ועצתו תופר. עיני רשעים תכלינה וימלא פיהם עפר, ולדור אחרון יסופר. כאשר בענין אחשורוש עינינו הרואות, גם בתוך גם שרי אלפים ושרי מאות. ומי יוכל לספר כל הרפתקאות, אשר בכל יום מתרגשות ובאות, ולבוא עד קץ הפלאות. אף גם זאת מרדכי ובית דינו ותלמידיהם, בהיותם בארץ אויביהם, ראו על ככה והגיע אליהם. קבעו לדורות ימי הפורים בזמניהם, ויותר מדברי תורה עשו חיזוק לדבריהם. להיותם נעשים ונזכרים, לקרא המגלה בשמחה ובשירים. בכל שנה ושנה זריזים ונזהרים, ובשנת העיבור בשני אדרים, צוו לשמוח זקנים עם נערים. על כן קראו לימים האלה פורים, כי אחר קריאתה עודם מדברים. יאמרו יראי ה' וקרא זה אל זה לכו נא הגברים, וכרוזא קרי בהקבץ לשתות יין גבורים, יבואו ברינה פתחו שערים. אל יחסר המזג יין ושכר, וכל הקודם זכה זריז ונשכר, ואם אין לו ונמכר. ושבחו גאולים הזהיר על השתיה שלא כדת בנפשו ובמאודו, ומלאה כל הארץ כבודו, האיש אשר ימצא הגביע בידו, כן יתן לידידו. והחלש יאמר לרעהו גבור אני והלכת בדרכי, אכול ממתקים ושתה יין נסיכי, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. וגזרו גזירה לגזירה, עד אשר יצא מאפו והיה לזרא, כהיא דר' זירא. ולענין חנוכה חשמונאי ובניו כהנים, על שמצאו פכים קטנים, שלא טמאום עובדי אוב וידעונים, ולשמנה ימים הספיקו השמנים. קבעום בהלל והודאה, והדלקת נרות ואסורה בהנאה, במזוזות פתחי מקום שעין רואה. ולא קבעו חשמונאי למלאת חכנו ממתקים, לחם דבלים וצמוקים, ולא זכר את שר המשקים.

והלא יאות לחקור זאת קביעות הימים האלה על מה ועל מה, ואם לסבת ההצלה המופלגת והרשומה. וכן חשמונאי ובניו בראותם מלחמה, הלא מלחמת שלשים מלכים היתה על אחת כמה, וכאשר השמיע לארם קול סוס ורכב וינוסו לנפשם באימה, ואשר בשבעת אלף איש הרגו ק' אלף ביד רמה, ועל הנשארים נפלה החומה. ובאחת מאלה לא קבעום לפרסומה, ולא יפקד ולא יזכר שמה. אמנם כי כן מרדכי וחשמונאי, הם שראו מעשי ה'. כי בראותם ישראל הורק מכלים אל כלים, וחרבן בית קדשינו וישראל גולים, ושכינה מסתלקת ומלאכים עולים. אכן אמרו לא יוסיף להביטנו וגבר כל דאלים, שיחת מבצריו היו שריו כאילים, טבעו בארץ שעריה ונתיאשו הבעלים. אמרה בת יהודה לא אשוב עוד לביתי, אבדה תקותי ונכזבה תוחלתי, גם כי אשוע שתם תפלתי. והיה זה מכשול לאומתנו, באמרם הנה אלהינו זה געלנו ומאסנו לכלותינו. הסתיר פניו ממנו, להשחית זכר שאריתנו, וישכח ברית אבותינו. על כן מרדכי ובית דינו והנלוים עמהם, נפשם אותה ויעש לפרסם לבאים אחריהם. כי אף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם, לא הפר בריתו אשר נשבע לאבותיהם, כי גם שם נתן רוחו עליהם. וכן חשמונאי למשפחותיו, כאשר גבר עליהם אנטיוכס וחיילותיו. בטח באל עליון ותפס אומנות אבותיו, חרב פיפיות בידו ובגרונו רוממותיו. הכין עצמו לתפלה ולמלחמה ולדורון, בראותו כי עונות גרמו והיה עליהם אף וחרון, אחרי הבית האחרון, ויכתב בספר הזכרון. כי פשט בעל הבית את ידו, וראו כל גוים את כבודו. שמסר רבים ביד מעטים וגבר עלינו חסדו, בדבר אשר זדו לבטל שבתו ומועדו, הפילם חללים כי כל הגוים כאין נגדו. גם הם קבעו ימי חנוכה בשמונה, להעשות כן מדי שנה בשנה. למזכרת היות נועם ה' אלהינו עלינו מעשה ידינו כוננה, והדת ניתנה. ולא קבעום במשתה ושמחה, שעם היות שהמלחמה חשמונאי נצחה, ועל ידו היתה הרוחה, אף גם זאת בהיותה ע"י מיתת כמה מישראל לא נם יגון ואנחה. מה שאין כן בזמן מרדכי ואסתר ובימיהם, היתה נוח מאויביהם והרוג בשונאיהם. ואין שטן ואין פגע במחניהם, ואיש לא עמד לפניהם. כולם שמחים כולם אהובים כולם ברורים, וינשאום עושי המלאכה והשרים. ופתשגן הכתב להיות עתידים, ששון ושמחה ליהודים, ורבים מעמי הארץ מתיהדים. כי על כן מרדכי ואסתר העמיקו עצה הגדילו תושיה, לעשות חוק וזכרון ועם נברא יהלל יה. והאגרת הזאת אם לא נכתבה להכתב ראויה, ונאה דורש במעשה שהיה, כי מלחמה לה' בעמלק יד על כם יה. ויתבארו עניניה והשתיה, וכל פרטי האגרת הזאת השניה, להראות העמים את יפיה. והן אמת רבו הפירושים שפתי חכמים יורו דעת, כל אחד בודק עד מקום שידו מגעת, עין רואה ואוזן שומעת. שיש פירושים דרך הגדה ומדרש, מעשה ידי חרש, אין להם ערך ודמיון עם כבשת הרש, אבל ישאר בהם מן הספק כי לא פורש. עוד יש פירושים דרך האתרים, כאמרם היותה מגלת סתרים, והיות בה סוד על כל קוץ וקוץ יורו המורים, ועיניהם תחזינה מישרים. ומעטים

אין עומדין פרק חמישי ברכות לא.

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [ע' תוס' שבת כ: ד"ה אמן ותו' ב"מ כט: וסולין פד: ד"ה מוגיתא], ג) עיין בענין יעקב הגירסא, ג) מה סו. מגילה כח.: ד) [עפיכס"ר ותו' במגילה שם], ה) פסחים דף ט. מנחות סז: נדה עו: [ע"ז מח:], ו) מעילה יב: [ע"מ], ז) מוסקפתא פ"ג, ח) שבת דף ל: פסחים קיז., ט) עירובין סד., י) סוטה מו:, יא) לקמן לד:, יב) עיין לד:, יג) ע"ז ז:, יד) [ע' לעיל כח. פירש"י ד"ה כפא], טו) נדה סט., טז) ויקרא טו כח, יז) לקמן לה: ב"מ פז:, יח) עיין רש"י ביצה יג. ד"ה ורבי יוסי ובגמרא גיטין מז. וברש"י שם, יט) יומא נט., כ) לז., כא) [וכ"ל לדעת תענית כ.], כב) סר"ס מא, כג) משנה ערוכה היא ביומא נח: ובע"ז חובא דבר זה רק אגב גרירא ולולא דמסתפינא הייתי אומר דכל המראה מקום אינו מדברי התוס' (צל"ח ע"י"ש), כד) [וע' תוס' יומא נט: ד"ה הוא ותוס' תענית יב: ד"ה כמקיף], כה) לז., כו) לו ע"ב.

גליון הש"ס

גמ' כבר מפורש על ידי חנה. עי' יומא פב ע"א: שם יכול ישאל אדם צרכיו. עי' לקמן לב ע"א:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא מתוך דבר הלכה. לשוס קו על תיבת דבר הלכה וי"ב שמחה של מצוה [ב]: [ג] שם (יבן). מז"מ:

תורה אור השלם

א) אִם יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אָז יֹאמְרוּ בַגּוֹיִם הִגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם אֵלֶּה: [תהלים קכו, ב]

ב) וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְיָ הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשִׁחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם: [ירמיה ב, ו]

ג) תַּאֲוַת עֲנָוִים שָׁמַעְתָּ יְיָ תָּכִין לִבָּם תַּקְשִׁיב אָזְנֶךָ: [תהלים י, יז]

ד) וַדַּנִּיאֵל כְּדִי יָדַע דִּי רְשִׁים בְּרִבְבָא עַל לִבְיָתֵהּ וְכִוִּין פְּתִיחִין לַהּ בַּעֲלִיָּתֵהּ נֶגֶד יְרוּשְׁלֶם וְזִמְנִין תְּלָתָה בְיוֹמָא הוּא כָּרֵךְ עַל בִּרְכֹהִי וּמְצַלֵּא וּמוֹדֶא קֳדָם אֱלָהֵהּ כָּל קֳבֵל דִּי הֲוָא עָבֵד מִן קַדְמַת דְּנָה: [דניאל ו, יא]

ה) עָרֵב וְבֹקֶר וְצָהֳרַיִם אִשִּׂיחָה וְאֶהֱמָה וַיִּשְׁמַע קוֹלִי: [תהלים נה, יח]

ו) וַחֲנָה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ וַיַּחְשְׁבֵהָ עֵלִי לְשִׁכֹּרָה: [שמואל א א, יג]

ז) וּפָנִיתָ אֶל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל תְּחִנָּתוֹ יְיָ אֱלֹהָי לִשְׁמֹעַ אֶל הָרִנָּה וְאֶל הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם: [מלכים א ח, כח]

ח) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֵלִי עַד מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין הָסִירִי אֶת יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ: [שמואל א א, יד]

עין משפט נר מצוה

ג) א טוס"ע ס"ש סימן תקס סעיף ה:
ד) ב מיי' פ"ל מהלכות תפלה הלכה יח סמג עשין יח טוס"ע ס"ש סי' לג סעיף ג:
ה) ג מיי' פי"ל מהלכות תפלה הל' ד סמג לאוין קיא טוס"ע י"ד סי' קפב:
[ד] כא אלפס כאן וכמנהגות פ"ג דף רפ"ט]:
ד) ד מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה ז טוס"ע ס"ד סימן שלז סעיף פד:
ז) ה מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה יח סמג עשין רי:
ח) ו מיי' פ"ד מהלכות תפלה הל' יח סמג עשין יט טוס"ע ס"ח סי' לה סעיף ב:
ט) ז מיי' שם הלכה טו סמג שם טוס"ע ס"ח סימן לח סעיף ל:
י) ח מיי' פ"ו שם הלכה כ ש"ע ס"ח סי' נג סעיף יא:
יא) ט טור ס"ח סי' קד:
יב) י מיי' פי"ב מהלכות תפלה הלכה ו סמג שם טוס"ע ס"ח סימן קיט סעיף ג:
יד) יא מיי' פ"ו שם הל' ג טוס"ע ס"ח סימן קיט סעיף ג:
טו) יב מ ג מיי' פ"ה שם הלכה ט סמג שם טור ש"ע ס"ח סי' קלז סעיף ב:
טז) יג מיי' פ"ד שם הל' ח סמג שם טור וש"ע ס"ח סי' לט סעיף ג:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא מתוך שמתה של מצוה כגון:

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

הגהות וציונים

א) תיבות "בעוה"ז" כאן אין לו הבנה ריש שמחקום וכן ליתא בכת"י ובראשונים עיין דק"ס, ויש שפירשו בעוה"ז המזכר כאן דפירושו "בעסקי העוה"ז" (שמן רוקח):
ב) בכת"י ליתא "הראשונים", ועיין מהרש"א בח"א:
ג) בכת"י ליתא תיבת "מר", וכן ליתא בסוטה מו ע"ב: ד) [ולרב אשי כ"ה בסוטה וכ"כ רש"י בגיטין נט ע"א ד"ה דילו ע"ש שכך מוכח וע"ע ברש"י ביצה ו ע"א ד"ה א"ל] (גליון): ה) רי"ף ורא"ש ל"ג (גליון):
ו) הרא"ש גורס מכאן שלא ישמיע קולו בתפילתו ונראה דכע"ל (רש"ש עיי"ש) וכ"ה בבית נתן ובראשונים:
ז) דבור תוס' על זה תמצא לקמן ע"כ ד"ה מכאן ששכור: ח) נראה דהד"ה צ"ל כמא דזוגיתא חיורתא אבל על כסא דמוקרא פירש רש"י לעיל כח ע"א ד"ה כסא בענין אחר עיי"ש (רש"ש, מנחם משיב נפש): ט) כדכתיב כדגן מן הגורן (ר"ב אשכנזי):
י) עיין פר' אחר במהרש"ל: כ) שייך לעיל ל ע"ב (גליון):
ל) מ"ש התוס' עברו וכו' הוא דבור בפני עצמו (מלא הרועים):
מ) פירוש כדבון וכרב אשי (מהרש"ל):
נ) מהנהו [כצ"ל ח"מ] (גליון): ס) וכ"כ רבינו יונה שב"ה הגי' הנכונה ועיי"ש שהאריך בזה:

אייתי כסא דמוקרא [א]. [ב] כוס של זכוכית לגבי: לישרי לן מר. שירה: הוי תורה והי מצוה דמגנו עלן. היכן התורה שעסקנו והיכן המצות שאנו מקיימין שיגינו עליו מדינה של גיהנם: הלכה פסוקה. שאינה למיכה עיון שלא יהא מהרהר בה בתפלתו: יושבת עליה ז' נקיים. לבד מאותו יום שפוסקת [ג] והתורה לא הטריחה ז' נקיים אלא לזבה שנאמר ואם טהרה מזובה [ד] ואין זבה אלא הרואה שלשה ימים רצופין בתוך י"א יום שבין זבה לנדה: ומכניסה. בגית: במוץ שלה. קודם שיזרה אותה שאין מתמיד במעשר מן התורה אלא בראיית פני הבית [ה] ומשגמרה בכרי אבל לפני מירות אין ראיית פני הבית קובעתו לגבי תרומה ומעשר כתיב דגן ראשית דגנך (דברים יח) והוא הממירות [ו] לפיכך כשמכניסה לבית קודם מירות לא הוקבעה למעשר מן התורה ורבנן הוא דאסרו אכילת קבע בדבר שלא נגמר מלאכתו אבל אכילת ערלי לא אסרו ומאכל בהמה ערלי הוא דתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה היה ועוף עד שימרח הלכך בהמתו אוכלת קבע: אסור בהנאה ומועלין בו. ואע"ג דקי"ל אין מועלין בדמים ולפיכך לה מקראי במסכת יומא (דף נט:) ובשחיטת חולין (דף קיז.) ס"מ כשנשחטו בעזרה דאיכא למימר נתתיו לכם על המזבח לכפר (ויקרא יז) לכפר נתתיו לך ולא למעילה [ז] אבל בדם הקזה מועלין כלומר אם נהנה מדמו קרבן מעילה ואינך הויין הלכות פסוקות שאין עליהן קושיות ותירוצים שיהא צריך להרהר בהן: במתניתין. מתוך כובד ראש: כבר אייתיה. מתוך הלכה פסוקה: שיחה. לילות: מתוך קלות ראש. חילוף של כובד ראש מתוך זחות לב ועתק: אלא מתוך שמחה (ח). כגון דברי תנחומים של תורה כגון שמוך לגאולת מלכים או שמוך לתחלה לדוד שהוא של שבח ותנחומין כגון לוון ילאי יעשה שומר ה' את כל אוהבי וכגון מקראות הסלוחות בתפלת ערבית כי לא יטוש ה' את עמו וכיולא בהן: אלייה. ליוסו בדרך: צניתא. דקליס: אדכרתן מילתא בו. וזה שאומרים מימות אדם הראשון הם שהוא גזר על אותו מקום ליטוש דקליס: אם תכין לבם. אז תקשיב אזך: זמנין תלתא. שתרית מנחה וערבית: יכול משבא גולה הוחלה. התפלה הזאת. הוחלה כמו נתחלה. אבל קודם לכן לא היה רגיל בכך [ט]: יכול יהא כולן. לשלש תפלות הללו בשעה אחת: יכול ישאל צרכיו. כגון ברכות דאמה מוקן עד ש"ת ואמ"כ יתפלל שלש ברכות ראשונות שהן של שבח: רגה זו תפלה. של שבח: בקשה. שאלת צרכיו: אחר אמת ויציב. קודם ג' ראשונות: שלריך

אייתי כסא דמוקרא בת ארבע מאה זוזי ותבר קמייהו ואעציבו רב אשי עבד הלולא לבריה חזנהו לרבנן דהוו קא בדחי טובא אייתי כסא [ב] דזוגיתא חיורתא ותבר קמייהו ואעציבו אמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטי בהלולא דמר בריה דרבינא לישרי לן מר אמר להו ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן אמרי ליה אנן מה נעני בתרך א"ל [ג] הי תורה והי מצוה דמגנו עלן א"ר יוחנן משום רשב"י [ד] אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנאמר [ה] אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה אימתי בזמן שיאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה אמרו עליו על ר"ל שמימיו לא מלא שחוק פיו בעוה"ז [ו] מכי שמעה מר' יוחנן רביה: ת"ר [ז] אין עומדין להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך דבר הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה והיכי דמי הלכה פסוקה אמר אביי כי הא דר' זירא [ח] דאמר ר' זירא [ט] בנות ישראל החמירו על עצמן [י] שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליה שבעה נקיים רבא אמר כי הא דרב הושעיא דאמר רב הושעיא [יא] מערים [יב] אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ואב"א כי הא דרב הונא [יג] דא"ר הונא א"ר זעירא [יד] המקיז דם בבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו רבנן עבדי כמתניתין רב אשי עביד כברייתא: ת"ר [טו] אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא [טז] מתוך שמחה של מצוה וכן לא יפטר אדם מחברו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך [יז] דבר הלכה שכן מצינו בנביאים הראשונים [יח] שסיימו דבריהם בדברי שבח ותנחומים [יט] וכן תנא [כ] מרי בר בריה דרב הונא בריה דר' ירמיה בר אבא אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו כי הא [כא] דרב כהנא אלוייה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד בי צניתא דבבל כי מטא להתם א"ל מר [כב] ודאי דאמרי אינשי הני צניתא דבבל איתנהו מאדם הראשון ועד השתא א"ל אדכרתן מילתא דרבי יוסי דרבי חנינא דאמר ר' יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב [כג] בארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם וכי מאחר דלא עבר היאך ישב אלא לומר לך כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב ונתישבה וכל ארץ שלא גזר עליה אדם הראשון לישוב לא נתישבה רב מרדכי אלוייה לרב שימי בר אשי [כד] מהגרוניא ועד בי כיפי ואמרי לה עד בי דורא: ת"ר [כה] המתפלל [כו] צריך שיכוין את לבו לשמים אבא שאול אומר סימן לדבר [כז] תכין לבם תקשיב אזנך תניא [כח] א"ר יהודה כך היה מנהגו של ר"ע [כט] כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה מפני טורח צבור [ל] וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת וכל כך למה מפני כריעות והשתחויות: א"ר חייא בר אבא [לא] לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות שנאמר [לב] וכוין פתיחן ליה וגו' [לג] יכול יתפלל אדם כל היום כלו כבר מפורש על ידי דניאל [לד] וזמנין תלתא וגו' יכול משבא לגולה הוחלה כבר נאמר [לה] די הוא עבד מן קדמת דנא יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה ת"ל [לו] (לקבל) [נגד] ירושלם יכול יהא כוללן בבת אחת כבר מפורש ע"י דוד דכתיב [לז] ערב ובקר וצהרים וגו' יכול ישמיע קולו בתפלתו [לח] כבר מפורש על ידי חנה שנאמר [לט] וקולה לא ישמע [מ] יכול [מא] ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל כבר מפורש על ידי שלמה שנאמר [מב] לשמוע אל הרנה ואל התפלה רנה זו תפלה תפלה זו בקשה אין אומר דבר (בקשה [מג]) אחר אמת ויציב אבל [מד] אחר התפלה אפי' כסדר וידוי של יה"כ אומר אחר תפלתו נמי אמר רב חייא בר אשי אמר רב [מה] אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אם בא לומר אחר תפלתו אפילו בסדר של יה"כ אומר: אמר רב המנונא כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה [מו] וחנה היא מדברת על לבה [מז] מכאן למתפלל צריך שיכוין לבו רק שפתיה נעות [מח] מכאן למתפלל שיהתוך בשפתיו וקולה לא ישמע [מט] מכאן שאסור להגביה [נ] קולו בתפלתו ויחשבה עלי לשכורה [נא] מכאן [נב] ששכור [נג] אסור להתפלל [נד] ויאמר אליה עלי עד מתי תשתכרין וגו' א"ר אלעזר מכאן לרואה בחברו דבר

[א] עמ"ש בס"ש סימן תקס סעיף ה:
[ב] ב מיי' פ"ל מהלכות תפלה הלכה יח סמג עשין יח טוס"ע ס"ש סי' לג סעיף ג:
[ג] ג מיי' פי"ל מהלכות תפלה הל' ד סמג לאוין קיא טוס"ע י"ד סי' קפב:
[ד] כא אלפס כאן וכמנהגות פ"ג דף רפ"ט]:
[ה] ד מיי' פ"ג מהל' תענית הלכה ז טוס"ע ס"ד סימן שלז סעיף פד:
[ו] ה מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה יח סמג עשין רי:
[ז] ו מיי' פי"ד מהלכות תפלה הל' יח סמג עשין יט טוס"ע ס"ח סי' לה סעיף ב:
[ח] ז מיי' שם הלכה טו סמג שם טוס"ע ס"ח סימן לח סעיף ל:
[ט] ח מיי' פ"ו שם הלכה כ ש"ע ס"ח סי' נג סעיף יא:
[י] ט טור ס"ח סי' קד:
[יא] י מיי' פי"ב מהלכות תפלה הלכה ו סמג שם טוס"ע ס"ח סימן קיט סעיף ג:
[יב] יא מיי' פ"ו שם הל' ג טוס"ע ס"ח סימן קיט סעיף ג:
[יג] יב מ ג מיי' פ"ה שם הלכה ט סמג שם טור ש"ע ס"ח סי' קלז סעיף ב:
[יד] יג מיי' פ"ד שם הל' ח סמג שם טור וש"ע ס"ח סי' לט סעיף ג:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא מתוך דבר הלכה. לשוס קו על תיבת דבר הלכה וי"ב שמחה של מצוה [ב]: [ג] שם (יבן). מז"מ:

תורה אור השלם

[ד] תיבות "בעוה"ז" כאן אין לו הבנה ריש שמחקום וכן ליתא בכת"י ובראשונים עיין דק"ס, ויש שפירשו בעוה"ז המזכר כאן דפירושו "בעסקי העוה"ז" (שמן רוקח):
[ה] בכת"י ליתא "הראשונים", ועיין מהרש"א בח"א:
[ו] בכת"י ליתא תיבת "מר", וכן ליתא בסוטה מו ע"ב: [ז] [ולרב אשי כ"ה בסוטה וכ"כ רש"י בגיטין נט ע"א ד"ה דילו ע"ש שכך מוכח וע"ע ברש"י ביצה ו ע"א ד"ה א"ל] (גליון): [ח] רי"ף ורא"ש ל"ג (גליון):
[ט] הרא"ש גורס מכאן שלא ישמיע קולו בתפלתו ונראה דכע"ל (רש"ש עיי"ש) וכ"ה בבית נתן ובראשונים:
[י] דבור תוס' על זה תמצא לקמן ע"כ ד"ה מכאן ששכור: [יא] נראה דהד"ה צ"ל כמא דזוגיתא חיורתא אבל על כסא דמוקרא פירש רש"י לעיל כח ע"א ד"ה כסא בענין אחר עיי"ש (רש"ש, מנחם משיב נפש): [יב] כדכתיב כדגן מן הגורן (ר"ב אשכנזי):
[יג] עיין פר' אחר במהרש"ל: [יד] שייך לעיל ל ע"ב (גליון):
[טו] מ"ש התוס' עברו וכו' הוא דבור בפני עצמו (מלא הרועים):
[טז] פירוש כדבון וכרב אשי (מהרש"ל):
[יז] מהנהו [כצ"ל ח"מ] (גליון): [יח] וכ"כ רבינו יונה שב"ה הגי' הנכונה ועיי"ש שהאריך בזה:

באר הגולה

ז*. רמב"ם שם הלכה יד; רי"ף ברכות כא, ב ורא"ש שם פ"ה סימן ג ומגיד משנה שם, בשם גאון [יח]:

ח. משנה סוטה דף מ"ט [ע"א]:

ט. מהא דרביעא ומר בר רב אשי גיטין דף ז' [שם]:

י. רמב"ם שם בסוטה:

כ. לקמפרש רבי יוחנן [שם אחר המסמרת] ע"כן ובברייתא שם:

כ*. רמב"ם ומגיד משנה שם הלכה טו; רמב"ן בתורת האדם סוף שער האבל עמוד רסג:

ל. רמב"ן בתורת האדם [שם עמוד רסב-רסג] בשם ר"ת [פוספות שבת נט, ג ד"ה ולא; גיטין שם ד"ה עטריות] מהא דגיטין דף ז' [שם; מגיד משנה שם]:

מ. מימרא דרבי יוחנן מ. מימרא דרבי יוחנן בר משוס רבי שמעון בר יוחאי ברכות דף ל"א [ע"א], מהא דכתיב בתהלים קכו, ג]:

תקסא ג. מימרא דרבי אלעזר מועד קטן דף כ"ו [ע"ב]:

ג*. גם זה שם:

ב. בריתא שם:

(*) פירוש דלא משיב רחיה מרחוק מקום אלא משהגיע לצופים משיבא רחיה, ב"י [סוף עמוד רס]:

ציונים לרמ"א

ד) תוספות [הנ"ל] וסמ"ג [עשין דרבנן הלכות תשעה באב רמט, ג] והגהות מיימוניות [תעניות ה, יד אות ד] [יט]:

תקסא ג) ב"י [סוף עמוד רס]:

חכמת שלמה

תקסא (שו"ע סעיף ב) בית המקדש אומר בית קדשינו ותפארתנו וכו'. נ"ב, עיין במג"א ס"ק ב' שהביא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד בענין אם קדושת ירושלים וגם המקדש קדשה לעתיד לבא או לא, ועיין בתיבורי על יו"ד מהדורא יו"ל סימן קס"ג בהלכות בכור ביו"ד סימן ס"כ [כ] שם הבאתי תמיה על הרמב"ם מפרק קמא דמגלה דף י' [ע"א ורש"י ד"ה וקפיר קדושה], ע"ש ידו"ק:

ז* וכבר נהגו כל ישראל לומר י דברי תשבחות (ז) תשבחות או שיר של הודאות וזכרון חסדי הקדוש ברוך הוא על היין: הגה [ין] [לא] (ז) וכן לצורך מצוה [כ] כגון בבית (ה) יא [כא] מתן וכלה הכל שרי:

ד [מ] וכן גזרו על עטרות חתנים [יא] שלא להניחם כלל [יב] ושלא יניח החתן בראשו שום כליל שנאמר [יחזקאל כא, לא] הסר המצנפת והרם העטרה [נ] וכן גזרו על עטרות הכלה [נ] אם היה של כסף (ו) אבל של [ח] גדיל מותר לכלה [יג] ודוקא לחתן וכלה [נ] אבל בשאר כל אנשים ונשים לא גזרו:

ה [מ] יב אסור לאדם שימלא פיו (ז) [ט] שחוק בעולם [כד] הזה:

סימן תקסא

דין הרואה ערי יהודה ירושלם והמקדש בחורבנם.

ובו ה' סעיפים:

א [ג] (א.) הרואה (א) ערי יהודה א [א] בחורבנן אומר ערי קדשך היו מדבר [ישעיה סד, ט] וקורע: הגה [א] [ג] ואינו חייב לקרוע אלא כשמגיע סמוך להם כמן הצופים לירושלם:

ב* [ג] ב ראה ירושלם בחרבנה [ד] אומר ציון מדבר היתה ירושלם שממה [ה] [שם] וקורע וכשרואה [ב] בית המקדש אומר בית קדשינו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה [שם, י] [ג] וקורע ג ומהיכן חייב לקרוע ג מן [*] הצופים ואחר כך

ר דברי תשבחות. כתוב בליקוטי מהרי"ל [עמוד מריב אות יא] שלא כדין הוא שמשוררין במשתה אודך כי עניתני [תהלים קיח, כא] וכהאי גוונא כמה פיוטים לשמחת הריעות, כי אז התורה מוגרת שק ואומרת עשאוני כניך כמין זמר [ע"פ פנהדרין קא, ב], אך בבית הכנסת לרגלים מצוה לומר וכו', עכ"ל. ולריך לומר דלא שרי אלא אותם השירים שנתקנו על הסעודה כגון בשבת, אבל פיוטים אחרים אסור, ועיין בספר חסידים סימן קמ"ז: יא חתן וכלה הכל שרי. ומכל מקום אין לשמות ביותר (ברכות פרק ה' לא, ב): יב אסור לאדם כו'. כי שחוק וקלות ראש מרגילין לעבירה [אבות פ"ג משנה יג]:

תקסא א בחורבנן. אף על פי שיושבין בהן ישראל, כיון שהאומות מושלים עליהם מקרי חורבן: ב ראה ירושלם. א פסק הרמב"ם פרק (ז') [ו] ג מהלכות בית הבחירה [הלכה יד] שקדושת העזרה וירושלים קדשה לעתיד לבוא, ועיין ביאמות דף פ"ב [ע"ב] בתוספות [ד"ה ירושלם]. והראב"ד [השגות שם] הקשה דבכמה מקומות ב במשנה [מעשר שני פ"א משנה ה-ו] אמרינן ואם [ה] אין מקדש ירקב וכו', אלא על כרחך לא קדשה, לפיכך הנכנס עתה לשם אין בו כרת, עכ"ל. וכתוב בכסף משנה [שם הלכה טו] שזהו ולאי קושיא היא שהרי רבינו פסק כן בפרק ז' מהלכות מעשר שני [הלכה טו-טז], עכ"ל. ולי נראה דהרמב"ם סבירא ליה כגירסת התוספות במכות דף י"ט [ע"א ד"ה ואלו] דאפילו לאמר דאמר קדשה לעתיד לבא בכור ומעשר לא מתאכלי, ע"ש. ואם כן דברי הרמב"ם שרירין וקיימים, והנכנס עתה למקום המקדש חייב כרת שכולנו טמאי מתים, (וכ"ד) [וכן משמע] ד בשבועות דף י"ד ע"ב בתוספות ד"ה ועולם כו', וכן כתוב בספר התרומה [מ"ג הלכות ארץ ישראל עמוד תקפא], וכן כתוב באגודה בשבועות [סימן ד]: ג מן הצופים. פירוש, אף על גב דראה בית המקדש או ירושלים קודם שיגיע לצופים לא חשיב ראיה, דרחוק מקום הוא (ב"י סוף עמוד רס). אבל התוספות בפסחים דף מ"ט [ע"א ד"ה אם] כתבו דצופים הוי פירוש כל מקום סביב ירושלים שיכולין לראות משם, עכ"ל, והתוספות יום טוב [שם פ"ג משנה ח ד"ה לופים] כתב שגם דעת רש"י [שם ד"ה אם עבר] כן, ע"ש:

(ה) חתן וכלה הכל שרי. פירוש בשיר בין בפה בין בכלי, אבל דברים המזכרים [יט] לעיל [סעיף ב] אסורים גם בסעודת חתן כמו שכתבתי בסמוך [פ"ק ב]. ובהרבה סעודות נוהגים לשורר קדים דהיינו יתגדל, וזהו ולאי חטא גדול דלא התירו אלא זכרון חסדי ה', וכל שכן שיש עון גדול במה שלוקחים על הסעודה אדם לילן אחד ועושה שחוק בפסוקים או בתיבות קדושות, אשרי אנוש לא יעשה זאת, ועל זה אמרו [פנהדרין קא, ב] כניך עשאוני ככנור כו': (ו) אבל של גדיל מותר לכלה. הב"י [עמוד רנח ד"ה וכתב הרב] כתב אבל בנוסח שלנו ברמב"ם [שם הלכה טו] כתוב אם היה "שם" כסף, משמע לפי נוסחא זו אף על פי שעיקרה של גדיל אם קבועים בה משבצות כסף או זהב אסור. לפי זה נראה דמה שמכסין הכלה בהיומא של משי ויש שם חוטי כסף או זהב יש איסור לכסות הכלה בזה, ותו דאיתא בסוף סוטה [מט, ב] תנא אף על חופת מתנים גזרו, מאי חופת מתנים זהורית המוהבות, פירש רש"י [ד"ה זהורית] טלית לבושה שני וכו קבועין חוטי [כא] זהב עד שמעמידין אותה כמין כיפה, עכ"ל, והיינו ממש הך היומא שעל ראש הכלה כמין כיפה והמותר תלוי אחוריה, ולפי זה יש ליזהר שלא לכסות בהיומא שיש בה חוטי זהב או כסף. ובאמת שאין משגיחין בזה האידנא, ונראה קצת לומר שלא אסרו בגמרא אלא אם נעשית ההיומא תחלה לשם הכלה דהא קרו לה חופת מתנים, וכן מצינו [גיטין ז, ב] דרביעא אשכח למר בר רב אשי דקא גדיל כלילא לברתיה, מה שאין כן במנהגינו שלוקחין מכלי קודש בבית הכנסת ומכסים בו הכלה דלא נעשה מתחלה לשם הכלה, על כן לא גזרו בזה. ואין להקשות היאך מותר להשתמש בכלי קודש בזה, י"ל דגם זה מצוה גדולה ג דהיינו הכנסת כלה שנחשב כדברים שאין להם שיעור [כב] ואין כאן תשמישי הדיוטות, וע"ע בזה: (ז) שחוק בעולם הזה. כן כתב [ב"י סוף הסימן] בשם רבינו יונה [ברכות כא, ב דבור ראשון] דמשמע גם שלא בזמן הגלות, דלא כנוסח הטור [שם] שכתב בגלות [כה] הזה. ונראה לענ"ד שיש חילוק בזה, דלענין שמחה שאינה של מצוה ודאי אסור אפילו שלא בזמן הגלות למלא פיו שחוק, אבל בשמחה של מצוה היה היתר בזמן שבית המקדש קיים כגון שמחת בית השואבה ושמחת דוד שהיה מכרכר בכל עוז [שמואל-ב ו, יד], ובזמן הגלות ערבה כל שמחה ואפילו בשמחה של מצוה כגון בחתונה או פורים מכל מקום לא ימלא פיו שחוק, כן נראה לענ"ד נכון:

תקסא (א) ערי יהודה. משמע ולא ערי ישראל, והקשה ב"י [עמוד רס דבור ראשון] מפסוק [ירמיה מא, ה] ויבואו אנשים משכם משילה ושומרון [וגו'] מגולחי זקן וקרועי בגדים, ואלו היו ערי ישראל. ותירץ דהקריעה לא היתה עד שראו המצפה שהיא מערי יהודה. ולאי בחורבנן היינו אפילו אם נתישבו מקרי בחורבנן כיון שהם אינם ביד ישראל, כן מסיק הב"י [שם]:

ערך לחם למהריק"ש

בסוף [לומר דברי תשבחות כו' על היין]. ונראה לי דהוא הדין לנגן אם אומרים על הניגון דברי תושבחות שרי דהוי דבר מצוה כדכתיב [תהלים לג, ד] עלי עשור ועלי נבל, ולא גרע מלשמות תמן וכלה. שיר של מושבי ספינות שאומרים כדי להזדרז במלאכתן וכן התורכין שמשוררין כדי לזרז השווריס מותר:

תקסא סעיף א בחורבנן כו'. כלומר שהם ביד הגויים:

לבושי שרד

(ט) ט"ז סק"ה לעיל אסורים. ר"ל, לעיל בסעיף ג' בתכשיטין ומאכלים וכמו שכתב הט"ז בס"ק ג' להאמור שם נוהג גם במילה ותמוה:

תקסא (מ) שו"ע ס"ב אומר ציון מדבר היתה ירושלם שממה, כל"ל [ז]: (נ) מג"א סק"ב אין מקדש ירקב. הוא במסכת מעשר שני לענין מעשר שני, שלפי שאין מקדש ימיסה עד שירקבו, לפי שצריך לאכלם בתוך ירושלים:

סח: אלו דברים פרק ששי פסחים

מפרך פריכא. הילכך ההוא דעירובין ליכא לאוקמא ביבשה דהא קתני סיפא ואם בכלי כאן וכאן אסור ויבשה כיון דמפרכא אפילו בכלי נמי צריא והכי מוכח בפרק בתרא דעירובין (דף קג.): [1] **ומזה** שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו והקטר חלביו וכו': [2] תניא אמר רבי שמעון [3] אבא וראה כמה [4] חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים ואברים ופדרים [5] כשרים כל הלילה [6] ואין ממתינים להם עד שתחשך: הרכבתו והבאתו וכו': [7] רומינהו [8] חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם בכלי כאן וכאן אסור ר' אלעזר ור' יוסי בר חנינא חד אמר אידי ואידי ביד הא בלחה הא ביבשה וחד אמר [9] אידי ואידי בלחה ולא קשיא הא ביד הא בכלי ולמאן דאמר הא ביד הא בכלי מאי טעמא לא אמר אידי ואידי ביד ולא קשיא הא בלחה הא ביבשה אמר לך יבשה מפרך פריכא ולמאן דאמר אידי ואידי ביד ולא קשיא הא בלחה הא ביבשה מאי טעמא לא אמר אידי ואידי בלחה ולא קשיא הא ביד הא בכלי אמר לך כלי הא קתני התם אם בכלי כאן וכאן אסור ואידך הא דקתני כלי הכא פלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע אתא לאשמועינן: א"ר אליעזר ומה אם שחיטה וכו': ר' יהושע למעמיה דאמר שמחת י"ט נמי מצוה היא [10] דתניא ר' אליעזר אומר אין לו לאדם בי"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר [11] חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש וא"ר [12] יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר [13] עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר [14] עצרת תהיה לכם ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם: (עב"ם [15] סימן) [16] א"ר אלעזר [17]]הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם מ"ט [18] וקראת לשבת עונג אמר רב יוסף הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם מ"ט [19] ימי משתה ושמחה כתיב ביה מר בריה דרבינא [20] כולה שתא הוה יתיב בתעניתא לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי עצרת יום שניתנה בו תורה פוריא ימי משתה ושמחה כתיב [21] מעלי יומא דכיפורי [22] דתני חייא בר רב מדפתי [23] וענותם את נפשותיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה (הם) מתענין והלא בעשירי מתענין אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשעה בו מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא רב ששת כל תלתין יומין מהדר ליה תלמודיה ותלי וקאי בעיברא דדשא ואמר חדאי נפשאי חדאי נפשאי לך קראי לך תנאי אינו [24] והא"ר אלעזר אילמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר [25] אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי מעיקרא [26] כי עביד איניש אדעתא דנפשי' קא עביד אמר רב אשי ולמאי דקאמר ר' אליעזר נמי י"ט רשות אית ליה פירכא ומה י"ט שהתיר בו מלאכה של רשות לא התיר שבות שעמה שבת שלא התיר בה אלא מלאכה של מצוה אינו דין שלא תתיר שבות שעמה ור'

בשורין כל הלילה. כדכתיב (ויקרא ו) על מוקדה על המזבח כל הלילה [27] ויכול להקטירן כל הלילה ואעפ"כ אין ממתינין להם עד שתחשך אלא מחללין שבת עליהן כדכתיב (במדבר כח) עולת שבת בשבתו על עולת התמיד אלמא תדיר למהר מצוה בשעתה: חותבין יבלת במקדש. דלא גזרו על השבות במקדש [28]: **הא והא ביד.** שמותרה בידו ולא בסכין דאין בה אלא משום שבות ואפילו הכי אסור בלחה הוא ביבשה אידי ואידי בלחה הא ביד הא בכלי ולמאן דאמר מכשירי מצוה דוחין את השבת (דף קג.) דתנן ר' אליעזר אומר אם אפילו אין הפיס כלי מערב שבת מביאו בשבת: **הא.** דעירובין מיד ומתניתין בכלי דהוי מלאכה גמורה. ובעירובין בפרק במרא אימת נמי כולה הך סוגיא ומקשינן התם והא גבי שבות תני לה דקתני אלו שמשום שבות אין לוחצין כו' אלמא אלו בכלי קאי: מפרך פריכא. ולא קרי לה תמיכה: מאי טעמא לא אמר הא ביד הא בכלי. ומוקמא למתני' דעירובין נמי בלחה: הא קתני התם. בעירובין דאסור ולמה לי למיהדר למתמתא הכא בפסחים: וד' יהושע. דמפיק שמחת יום טוב דאיה דאסור לטעמיה דאמר שמחת יום טוב היא מכלל דאסור לעשות מלאכה ואפ"ה לא חיא שבות הרבוי לעשות מבעוד יום: דבעינן נמי לכם. שיסמח בו במאכל ומשתה הרבות שבות ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו: כל האוכל ושותה בו'. כפ' בתרא דיומא מוקמינן להא דרשא אלינא דמאן דאמר אין אדם מוזהר על תוספת עינוי להתמיד ולהתענות מבעוד יום ואפילו למאן דאית ליה מוסיפין מחול על קודש מקרא אחרינא נפקא ליה מבמדבר ובקליר תשבת הילכך כי אתא האי מתשעה להכי אתא והכי קאמר מה שאתם עושים בתשעה דהייתו אכילה ושתיה אני קורא עינוי: תיתא. [29] אלינו לבנו ומובחר הוא: עבדי לי'. היה מצוה לאנשי ביתו להכין לו סעודה: אי לאו האי יומא. אלמדתי תורה ומתרוממתי הרי אנשים הרבה בשוק שאמן יוסף ומה ביני לביניהם: ותלי. נשען: חדאי נפשאי. שמחי נפשי: לך קראי לך תנאי. בשאילך ולעולכך שניתי וקיימתי [30]: אינו. וכי אין הגאה בתלמוד תורה אלא לעומדיה לבדם: אם לא בריתי. של יומם ולילה דהייתו תלמוד תורה שכתוב בו (יהושע א) והגית בו יומם ולילה [31]: אית ליה פירכא. למילתיה דאמר מלאכת מצוה דוחה כל שכן שבות דמצוה שפיר מהדר ליה ר' יהושע יום טוב יומית מקל וחומר ומה שמחת יום טוב שהיא רשות והתרת בו משום מלאכה לא התרתה בה אלא מלאכה של מצוה אינו דין שלא תתיר שבות שעמה ורי

עין משפט נר מצוה

יד **א** מיי' פ"ד מהל' מעשה קרבנות הל' ג:
טו **ב ג** מיי' ס"ט מהל' שבת הלכה מ:
טז **ד** מיי' פ"ו מהל' י"ט הלכה יט סמג לאוין עב טוש"ע א"ח סי' תקכט סעיף ג:
יז **[ד]** כל זה מן הכל מרדים מעלת עד כאלו התענה תשיעי ועשירי ברב אלפס פיא פ"ב סי' תתעה:
יח **ה** טוש"ע א"ח סי' תרל ס"ג:

רבינו חננאל

כתיב הכא וראו כבשים כדברם וכתיב התם יראו בשן וגלעד כימי עולם: **והקטר חלביו דוחה את השבת.** תניא אמר ר' שמעון ראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי הקטר חלבים כשרים כל הלילה ואין ממתינין להם עד שתחשך מוצאי שבת אלא מקטירין אותן בשבת לקיים מצוה בשעתה: **הרכבתו אינו דוחה השבת.** דלא כר' נתן דאמר בפרק המצניע כי החי נושא את עצמו והטוענו בשבת פטור והני חוץ לירושלים אבל חוץ לעזרה לא: **הבאתו מחוץ לתחום אין דוחה את השבת.** כר' עקיבא דאמר בסוטה בפרק [כשם] תחומין דאורי'. ירושלמי הרכבתו לא אמרו אלא חוץ לירושלים אבל חוץ לעזרה מותר משום שבות שהתירו במקדש: **חתיכת יבלתו אין דוחה את השבת.** יבלת לחה או בכלי והא דתנן בסוף עירובין חותכין יבלת במקדש ביבשה ובי"ד: מתני' ר' אליעזר אומר דוחין אמר ר' אליעזר ומה אם שחיטה שהוא אב מלאכה דוחה את השבת אלו שמשום שבות לא יהא את השבת אמר לו ר' יהושע יום טוב יוכיח שהתיר בו כל מלאכה שהיא לצורך אוכל נפש ואוסר בו דבר של שבות כתנן ביום טוב אלו שהן משום שבות לא עולין באילן ולא דובבין אמר לו רבי אליעזר יהושע מה ראיה שבות דרשות לא עולין באילן לשבות דמצוה שהיא הבאת הפסח כדי שישחט. ור' יהושע אמר לך יום טוב נמי מצוה לשמח בכל מיני מאכל הוא והתרתה לשחוט ולבשל ולא התרתה להביא מחוץ [לתחום] וכיוצא בו ולעשות שמחת יו"ט. **ור"א אומר יום טוב או כולו לך או כולו לה'** וכיון דאי בעי למיעבד כולו לה' ולקרות הימים כולו הרשות בידו כאלו אין כאן שמחת יום [טוב]. **איכא למיפרך ומה יום טוב שהתירו בו מלאכה** דרשות כגון הא דאמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. לא התירו שבות לעלות באילן לשוט על פני המים (ולהביא) [ולהוציא] משם אש לבשל אפי' דיום טוב. **שבת שלא התיר בה** אלא כגון שחיטת הפסח וכיוצא בו מלאכה של מצוה בלבד אינו דין שלא

מסורת הש"ס עם הוספות

ס) [הוספת"ס עכלון סוף פרק ב] מנחות עב. ע) [קידושין לב. ע"ש מולין מד: ע"ש], ג) [נקמן קה:], ד) עירובין קא. [נ"ש], ה) מלה טו:, ו) צ' תוס' ברכות מט: ד"ה אי, ז) ברכות מ: כלפ הסנה מ. יומא פפ:, ם) נדרים לב. [ילוגמנו סנהדרין לט:], ט) תו"כ שם, י) לעיל דף סה., כ) [עיין רש"י עירובין פג. וש"ש רש"י סנהדרין סה: ומיך עיין קנא. ועיין תוספות נגעים ט. ורש"י שבת יח.], ל) מנחות צט:.

גליון הש"ס

גמ' **ואין ממתינים** להם. ע' טוי' אמן ר"ה ל: ד"ה מחקלקלו: **שם אר"א הכל מודים בעצרת.** ע' ר"ה ט: תוס' ד"ה כאילו המענה:

תורה אור השלם

א) שֵׁשֶׁת יָמִים תֵּאָכֵל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיְי אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה: [דברים טז, ח]

ב) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: [במדבר כט, לה]

ג) אִם תָּשִׁיב מִשַّבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי וְקָרָאתָ לַשַّבָּת עֹנֶג לְקְדוֹשׁ יְיָ מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר: [ישעיה נח, יג]

ד) כַּיָּמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאֹיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לָהֶם מְיָגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים: [אסתר ט, כב]

ה) שַׁבָּת שַׁבָּתוֹן הוּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: [ויקרא כג, לב]

ו) כֹּה אָמַר יְיָ אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי: [ירמיה לג, כה]

הגהות וציונים

מ) "ופדרים" מיותר (רש"ש ודק"ס): נ) צ"ל א"ר (ב"ש, וכ"ה בכ"י): ג) עיין מלא הרועים שגורס **עב"ם** (ר"א, רבה, רב יוסף) או דקאי אסדר המועדות עצרת שבת פורים. עיי"ש: ד) בכת"י עיקר כי עביד וכו' (וכ"ה בפי' כי"ח): ה) צ"ל קריתי ושניתי (כת"י וכ"ה ברש"י ע"י): ו) [שייך לעיל במשנה סה ע"ב] (גליון): ז) צ"ל דקאמר (תוס' הרשב"א): ח) [שייך במשנה דלעיל סה ע"ב] (גליון):

ליקוטי רש"י

[נדפס בסוף המסכת]

נתיר שבות דעמה. **ור' אליעזר** אמר לך אפי' הכי שבות דמצוה בשבת **דבעי' לכם** כלומר אין לישב היום כולו ולקרות ולבטל שמחת שבת דכתיב וקראת לשבת עונג: **מר בריה דרבינא** כוליה שתא הוה יתיב בתעניתא בר מעצרת ופורים וערב יום הכפורים. **רב ששת הוה אמר חדאי נפש** כלומר שמחי לך קראתי כדי שתהא שוכנת בטח לעולם הבא ואע"פ שהעולם אינו מתקיים אלא בזכות תופשי התורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ

יד: ואלו מגלחין פרק שלישי מועד קטן

עשה דיחיד. משמע דאמילות איכא עשה דאורייתא מדלא קאמר ומאי עשה דרבנן והאי קאמר לעיל (דף יא.): לא מצינא ימי אבלו דרבנן היינו עשיית מלאכה דנפקא לן (נקמן מו:) מאסמכתא מוסכמתי חגיגה לאבל אבל גוף האבילות דאורייתא מיהו נראה לי דשמעת הרגל נמי דרבנן ושמעת היינו בשלמי שמחה דאיתא בחגיגה (ח.):

מהו שינהוג נידויו ברגל. [א] והקשה הרב הא ליכא אלא עשה (ג) ואין עשה דומה עשה ואפילו עשה ליכא אלא עזרת גזר דלדקמן (דף מז.) והא לאו קושיא היא דהא נידוי דמי לאו דמקבל חברו דאיכא לאו ושמא מסוטה ילפינן ועוד כיון שעבר על דברי הלביינן הרי יש כאן עשה דרבים: **ואי** [א] איתא דינא משמתינן ליה. תימה לימא דאי לא ליית דינא נתתינן לנכסיה [ב] מיהו פריך שפיר:

ממנעי משמחת ר"ם. הקשה בתוס' הר"ש דהיכי קשה ליה דהא ממנעי משמחת י"ט מאכילה ושתיה וגוף הסריגה דהוא מלאכה לא מייסינן ונראה לי מדאסר רחמנא הבערת אש כהן בשבת [ג] מכלל דבמועד שרי אי נמי כיון שהיא מנוה לגוך י"ט קרינא בה: **נמצאת** אתה מענה את דינו. קשיא לן דבפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לה.) משמעתין דלפיכך אין דנין (בשבת [ד]) מוכח דעיוני הדין לא שייך עד שילעיוהו אחר שיגמור הדין וכי תימא דלעיוני דהכא היינו גמר דין ולא יהרגוהו עדיין עד אחר הרגל א"כ אמאי פריך לימא לעיוני בעלמא בלא גמר דין ולא יעשוהו [ה] גמר דין עד אחר המועד וי"ל דמשתכחי אף על גב דאיכא פוסקי דיינין הכותבים דברי כל אחד מ"מ הסכנא אשר בלב משתכח ומהאי טעמא אמרינן (שם) דאין דנין בערב שבת דליכא דאיעבי אינשי:

אמר אביי ת"ש מנודה שהתירו כו'. אמאי לטעמיה דאמי ולאמת לעיוני ואין מוצא דאיכא להוכחה דלעיל ואע"ג דאמי דאי לא ליית דקאמר לא חש בחותו דיחוי [ז] ואפ' גרמה דיחוי ה"ג מסתברא מ"מ נוכל לומר לעיוני בלאו הכי שי נמי מסתברא:

והא כ"ג דכל השנה בולה כרגל כו'. משמע דאם אין מנודה נוהג נידוי ברגל הוא הדין כ"ג אינו נוהג נידוי כלל וקשה הא [ח] כ"ג דן ודנין אותו ואי לא ליית דינא (לא) משמתינן ליה ולמאי דפריש לעיל [ט] דנוכל לומר למיתת לנכסיה ניחא מנודין

ואי אמרת בקטן אית ביה פלוגתא. מילוק דגולל קודם הרגל אינו מגלח ברגל ואית לן [י] למימר הואיל ואסור לגלח ברגל אסור לגלח נמי מימי אבלו א"כ נמצאת אתה אומר [יא] אבילות אפילו בקטן: מקרעין לקטן. את בגדיו: **מפני עגמת נפש.** שיבכו הכולאין וירבו בבכוד המת ולא מפני שהוא אבל: מי קתני הא אסורין. דמשמע [יב] האסורין לגלח במועד אסורין לגלח באבל: יש מהן אסורין. בשאר כל אדם שאסורין לגלח במועד (ג) אסורין לגלח מימי אבלו: ויש מהן מותרין. כגון קטן זה שגולד קודם הרגל שאסור לגלח ברגל מותר לגלח מימי אבלו: **אתי עשה דרבים.** ומשמת ודחי עשה דיחיד. אבל לכתיב (ירמיה ו) אבל יחיד עשי לך: **דהשתא.** שאירעו במועד: **דנין דיני נפשות.** במועד אבל לא ביום טוב שאסור משום שבות [יג] ודייקינן מינה מדדנין במועד מכלל דאי לא ליית נמי משמתינן ליה במועד: **אתי רגל ודחי ליה.** שאינו נוהג נדוי ברגל: **דלמא** לעיוני. הא דתני דדנין לא אמרי' דלימא אים פלוגי מייב אים פלוגי זכאי ואיכא [יד] למידק מינה דאי לא ליית ומשמתינן ליה אלא מעייני בדין ולא אמרי ליה כלום: **מענה את דינו.** דכי לא אמרו ליה דינו לאלתר דעייני בה הוס ליה עיוני הדין: **אלא.** לעולם דנין דינו וגומרין ממש במועד ואיכא למידק מינה אי לא ליית משמתינן ליה ואיכא למשמע מינה דנוהג נמי ברגל ודאמרת א"כ מימנע [טו] משמחת י"ט הכא בנמי עסקינן דאתו מצפרא כו': **ת"ש** מנודה שהתירו לו חכמים. קא סלקא דעתך התירו לכל מנודה נידויו ברגל דאין נידוי נוהג ברגל: **דאזיל וצייסיה לבעל דינה.** ברגל והתירו לו חכמים ב"ד שבאותו דור: שינהיג צרעתו. אלא יצא אל חוץ המחנה ולא יגלח: **הא בימי טומאתו** נוהג. לצרעתו ברגל: **ניגזור.** אלא יהא מגלח במועד דכיון דגילח צריך להמיל קרבן ושמא משהה קרבנותיו עד ליום טוב האחרון ומקריבן ואסור להקריב קרבנות יחיד בי"ט: **דרבות כ"ג.** שנוהג בו לצרעת: **הא בהן גדול כל השנה לדידיה ברגל לבולי עלמא דמי.** דתנן כ"ג מקריב אונן מדאמר לו אהרן למשה ואכלתי חטאת היום (ויקרא י) ולא אמר למשה והקרבתי מכלל דהקרבה באינות ולמדנו דכ"ג מקריב אונן אבל כולי עלמא בשאר ימות השנה אונן אינו משלח קרבנותיו כדאמרינן לקמן (דף טו:) שלמיש בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן וברגל משלח והכן גדול אונן מקריב כל השנה אלמא כל השנה לדידיה ברגל דמי וקתני דנוהג בו לצרעת מיפשוט דכל מלוגרע נוהג לצרעתו ברגל: **אל תפרעו.** גידול שער והאי קרא גבי מיתת נדב ואביהו כתיב ובגלח את בנו קטן ומגלח אבילות נוהגת בקטן לגומר מקרעין בגדיו לקטן בנו של אבל. **מפני עגמת נפש.** שיבכו וילבלו בכבוד המת אבל משום תורת אבילות לא. **מי קתני.** בברייתא אסורין? לגלח במועד אסורין לגלח מימי אבלן. **דילמא.** הכי קאמר כל אלו שאמרתי מותרין במועד מוץ מותרין לגלח מימי אבלן אלא אסורין? יש מהן דאי לא ליית דינא משמתינן ליה אלא מעייני בדין ולא אמרי ליה כלום: **מענה את דינו.** דכי לא אמרו ליה דינו לאלתר דעייני בה הוס ליה עיוני הדין: **אלא.** לעולם דנין דינו וגומרין ממש במועד ואיכא למידק מינה אי לא ליית משמתינן ליה ואיכא למשמע מינה דנוהג נמי ברגל ודאמרת א"כ מימנע [יז] משמחת י"ט הכא בנמי עסקינן דאתו מצפרא ת"ש מנודה שהתירו לו חכמים. קא סלקא דעתך התירו לכל מנודה נידויו ברגל דאין נידוי נוהג ברגל: **דאזיל וצייסיה לבעל דינה.** ברגל והתירו לו חכמים ב"ד שבאותו דור: שינהיג צרעתו. אלא יצא אל חוץ המחנה ולא יגלח: **הא בימי טומאתו** נוהג. לצרעתו ברגל: **ניגזור.** אלא יהא מגלח במועד דכיון דגילח צריך להמיל קרבן ושמא משהה קרבנותיו עד ליום טוב האחרון ומקריבן ואסור להקריב קרבנות יחיד בי"ט: **דרבות כ"ג.** שנוהג בו לצרעת: **הא בהן גדול כל השנה לדידיה ברגל לבולי עלמא דמי.** דתנן כ"ג מקריב אונן מדאמר לו אהרן למשה ואכלתי חטאת היום (ויקרא י) ולא אמר למשה והקרבתי מכלל דהקרבה באינות ולמדנו דכ"ג מקריב אונן אבל כולי עלמא בשאר ימות השנה אונן אינו משלח קרבנותיו כדאמרינן לקמן (דף טו:) שלמיש בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן וברגל משלח והכן גדול אונן מקריב כל השנה אלמא כל השנה לדידיה ברגל דמי וקתני דנוהג בו לצרעת מיפשוט דכל מלוגרע נוהג לצרעתו ברגל: **אל תפרעו.** גידול שער והאי קרא גבי מיתת נדב ואביהו כתיב ובגלח את בנו קטן ומגלח אבילות נוהגת בקטן לגומר מקרעין בגדיו לקטן בנו של אבל. **מפני עגמת נפש.** שיבכו וילבלו בכבוד המת אבל משום תורת אבילות לא. **מי קתני.** בברייתא אסורין? לגלח במועד אסורין לגלח מימי אבלן. **דילמא.** הכי קאמר כל אלו שאמרתי מותרין במועד מוץ מותרין לגלח מימי אבלן כגון קטן קטן הגולד לפני הרגל דיש מהן אסורין שאר כל אדם. **מותרי הכי.** דבהדי' מפרש שמואל לגלחיה לו שבת גולד ולא שבת קודם המועד ואפ' הקרבת לגלח לגלחת קמא שבת מסייע. **רב [אשרן].** אמר מיהא לא תסייע מי קתני האסורין וכו'. **אי אבילות דמעיקרא הוא.** שגלח קודם המועד עניי. **עשה דרבים.** שמתמת שבל יגרלל עטין בימד שמתמת יום טוב. **עשה דיחיד.** דקאמר דמתמת לגלחת לגלח דום שבת (מאי שבת שאתנן מגלח) **ואי אבילות דהשתא.** שמת לו מת בתוך המועד וכבר מלא שמתמת יום טוב כל שכן לגלח אחי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים. מנודה מהו. דאבל אסור לגלח בשעה דמעיקר אלא מנודה ומנודע מנעינא לי דכן מלוגרא אינך (אבל) בשעה זו. **דנין.** במועד ומיום טוב אין דנין [דמתן (פלה לו:) אלו הן משום רשות לא דנין] ור' יוסי ודכיון דלאלו אי לא ליית לדינא משמתינן ליה ואי לא ליית לדינא נמנעים ליה ואי לא ליית לדינא נמנעים ליה ר"ש וכו'. **והשתא משמתי' ליה.** אי לא ליית לדינא נמנעים ליה אי לא ליית לדינא נמנעים ליה ר"ש וכו'. **אמר ליה אביי דדלמא.** הא דקתני דנין לעיוני דמעיקרא דינא ומתרגן ליה לאלתר ואי לא ליית לא משמתינן ליה ואי לא ליית לא נמנעים ליה במועד ופשוטי הוא דאמתא ליה נמי לאיכא לשהוי למעשה לדינא כמר דמעיקר ומתמני לה לדייניה וטעמא דמעמ' בפמהדרין (לה.). אבל דינא לא מקיימינן ליה לאלתר. **אלא.** לאו לעיוני ומקבלו לא קבלינא ליה עד לאחר המועד. [המשך בסוף הספסה]

עין משפט נר מצוה

ז **א** מיי' פ"ח מהל' אבל הלכה ד טוש"ע י"ד סי' שמ סעיף כז:
ח **ב** מיי' פ"ז מהלכות י"ט הלכה יט טוש"ע א"ח סי' תקלא סעיף ו:
ט **ג** מיי' פ"א מהלכות אבל הלכה ג ח טוש"ע א"ח סי' תקמא סעיף ח:
י **ד** טוש"ע י"ד סי' שלב סעיף ח:
יא **ה** ו מיי' פ"ז מהל' י"ט הלכה יב טוש"ע א"ח סי' תקמא סעיף י:
יב **ז** מיי' פ"ג מהל' אבל הלכה ד סמג לאוין לז:
יג **ח** מיי' שם הלכה ה:
יד **ט** מיי' פ"י מהל' אבל טומאת צרעת הלי ו סמג עשין לכה:
טו **י** מיי' פ"ג מהלכות מילת הלי' ו: מילת המקדש הלי' ו:
טז **כ** מיי' שם הלי' ה:
יח **ל** מיי' פ"י מהלכות טומאת צרעת הלי' י:
יט **מ** ב סמג עשין לרבנן ג טוש"ע יו"ד סי' שפ סעיף ח וסי' שלב סעיף ח:

תורה אור השלם

א) וְיָשַׁחַתָּ בְּחֶנֶךָ אַתָּה וּבְנֶךָ וּבֵית אָבִיךָ וְעָבַדְתָּ אֶת אֲחִיךָ וְאֶת בֵּית אָבִיךָ אֲשֶׁר בְּשִׁעֲרֶיךָ: [דברים טו, יח]
ב) לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ: [ויקרא יט, כו]
ג) וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא: [ויקרא יג, מה]
ד) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן וְלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בָּנָיו רֵאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְיָ: [ויקרא י, ו]

רבינו חננאל

אסור לגלחו במועד. **והתנן** כל אלו שאמרו מגלחין במועד מותר לגלח בימי אבלו הא אסור לגלח במועד אסור לגלח בימי אבלו ואי אמרת קטן הגולד אסור לגלח אסור לגלח בימי אבלו מדוקיא הא אסורין בכאן אסורים בכאן שמעי' מינה דילמא יש מהן אסור ויש מהן מותר מ) וכי קתני הא אסורה קתני. **איכא דאמרי קטן הגולד** בין ברגל בין קודם לרגל מותר לגלחו במועד. אין אבלות נוהגת ברגל דאי אבלות מעיקרא דהא חלה עליה אתי עשה דרבים ושמחת בחגך דהיא שמחה לישראל כולו ודחה עשה דיחיד וכ"ש אבלות דרגל דאכתי לא חיילא עליה דעשה דרבים דחה לה. **מנודה מהו לנהוג נדויו ברגל.** פשיט רב יוסף ת"ש דנין במועד דיני נפשות ודיני ממונות ודיני מכות. וכיון דדיינינן ליה אי לא צאית דינא משמתינן ליה ואי אין נוהג נידויו ברגל מאן דמשמת מקמי רגל אתי רגל דחי ליה השתא משמתינן ליה. **ופריק אביי דילמא האי דינן דקתני עיונא בדינא בעלמא.** דאי לא תימא [הכ] דנין דיני נפשות דקתני דינא ממש הוא פסקינן לדיניה וקטלינן ליה במועד. הא מימנעי דיינני משמחת י"ט. דתנינא ר"ע אומר מנין לסנהדרין שהגרו את הנפש שאין טועמין כו' ראשיכם אל תפרעו לבני אהרן כהנים גדולים וכתיב ומקנה אשה אחותה שנא' צרעתו ברגל. **אבל אסור בתספורת** מדקאמר לה רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכולי עלמא אסור מנודין

מסורת הש"ס עם הוספות

ב) [נקמן דף מו:], ג) [תוספתא פ"ב ע"ש], ג) סנהדרין סב. ע"ש, ד) [נעיל יג:], ה) [נקמן טו.], ו) יומא יג. הוריות יב: [כ"ק קי. זמחים עט.], ז) ביצה דף לו: ע"ש, ח) תורה אור ג. ט) שבת קי. יבמות ז:, כ) [סנהדרין יח. ע"ש], ל) יחזקאל כד יז.

הגהות הב"ח

(ב) גמ' ת"ש והכתיב והמעלוכ העולה ממנוכמתו: (ג) רש"י ד"ה ים מהן וכו' לגלח במועד יש מהן אסורין לגלח: (ג) תוס' ד"ה מהו לו' הא ליכא אלא עשה דיחיד ואין עשה דיחיד דוחה עשה דרבים ואפילו עשה ליעוי:

הגהות מהר"ב רנשבורג

אן תוס' ד"ה מהו שינהיג וכו' והקשה הרב כו' **אלא עזרא** גזר כו' **דלקמן.** עיין ריטב"א דפיר המתמיל מנודה: **ב)** ד"ה **ואי לא** צייית כו' מיהו פריך שפיר. עיין יד דוד: **ג)** ד"ה **אמר אביי** כו' **אביי** לשמעיה כו' **ואפ"ל** נראה דיחוי ה"נ מסתברא כו'. כספרמיסם היה הגיגרפא ל"ל אמי ולמאי לעיוני ה"נ מסתברא ולא לא מימא אמי כו' וק"ל: **ד)** ד"ה **והא** כ"ג כו' ולמאי דפרישית לעיל. בה"ס ולא לא ליית:

גליון הש"ס

גמ' **נמצאת אבלות** נוהגת בקטן. ק"ל הא אלדקה לין לבקטן לא שיין אבלות אין זה יוצא מן הכלל דכל שאסור במועד אסור מימי אבלו דימי אבלו היינו כמי שהוא אבל ומשא"כ קטן דאינו אבל ומועד אינו איסור על הקטן רק על המגלח אבל בלבל דהמגלח אינו אבל ועל קטן ליכא איסור ולגע"ג: **שם מי קתני הא אסורין.** כעין זה ובמיה קב ע"ש: **שם לא מיבעיא קאמר.** עיין לקמן דף יח ע"ב תוס' ד"ה השלים: **שם מכלל דכולי עלמא אסור.** עיין לקמן דף כ"ג ע"ב תוס' ד"ה ואיטו אוכל:

רש"י כת"י

ה"ג **הא אסורין לגלח במועד אסורין בימי אבל ואי אמרת קטן.** אית מלגח לאם אלא קודם המועד אסור כיון דלייקטן הא אסורין בגלח במועד אסורין מימי אבלן ומ"מ לאלגלח אסור אבל ומ"מ דאבל אסור

מנודין

גלגח את בנו קטן ומגלח אבילות נוהגת בקטן לגומר מקרעין בגדיו לקטן בנו של אבל. **מפני עגמת נפש.** שיבכו וילבלו בכבוד המת אבל משום תורת אבילות לא. **מי קתני.** בברייתא אסורין? לגלח במועד אסורין לגלח מימי אבלן. **דילמא.** הכי קאמר כל אלו שאמרתי מותרין במועד מוץ מותרין לגלח מימי אבלן כגון קטן קטן הגולד לפני הרגל דיש מהן אסורין שאר כל אדם. **מותרי הכי.** דבהדי' מפרש שמואל לגלחיה לו שבת גולד ולא שבת קודם המועד ואפ' הקרבת לגלח לגלחת קמא שבת מסייע. **רב [אשרן].** אמר מיהא לא תסייע מי קתני האסורין וכו'. **אי אבילות דמעיקרא הוא.** שגלח קודם המועד עניי. **עשה דרבים.** שמתמת שבל יגרלל עטין בימד שמתמת יום טוב. **עשה דיחיד.** דקאמר דמתמת לגלחת לגלח דום שבת (מאי שבת שאתנן מגלח) **ואי אבילות דהשתא.** שמת לו מת בתוך המועד וכבר מלא שמתמת יום טוב כל שכן לגלח אחי עשה דיחיד ודחי עשה דרבים. מנודה מהו. דאבל אסור לגלח בשעה דמעיקר אלא מנודה ומנודע מנעינא לי דכן מלוגרא אינך (אבל) בשעה זו. **דנין.** במועד ומיום טוב אין דנין [דמתן (פלה לו:) אלו הן משום רשות לא דנין] ור' יוסי ודכיון דלאלו אי לא ליית לדינא משמתינן ליה ואי לא ליית לדינא נמנעים ליה ואי לא ליית לדינא נמנעים ליה ר"ש וכו'. **והשתא משמתי' ליה.** אי לא ליית לדינא נמנעים ליה אי לא ליית לדינא נמנעים ליה ר"ש וכו'. **אמר ליה אביי דדלמא.** הא דקתני דנין לעיוני דמעיקר דינא ומתרגן ליה לאלגלח ואי לא ליית לא משמתינן ליה ואי לא ליית לא נמנעים ליה במועד ופשוטי הוא דאמתא ליה נמי לאיכא לשהוי למעשה לדינא כמר דמעיקר ומתמני לה לדייניה וטעמא דמעמ' בפמהדרין (לה.). אבל דינא לא מקיימינן ליה לאלגלח. **אלא.** לאו לעיוני ומקבלו לא קבלינא ליה עד לאחר המועד. [המשך בסוף הספסה]

ומדאלטרין קרא למיסרי להו מכלל דאחריני אסורין: **מצורעין.** אע"ג דכתיב [ב] ורחמו יהיה פרוע הא דרים [ג] ליה לקמן [ד] לאלא פרוע למילתא אחריתי: מנודין

הגהות וציונים [א] [גי' הערוך **אגמות** ע"ש] [גליון) וכ"ה בכת"י (גם להלן): [ב] [**אלא** כצ"ל וכ"ג רש"י] (גליון): [ג] [צ"ל **וגמרי** יעב"ץ] (גליון) וכ"ה בדפו"ר. ובכת"י וראשונים הגי' אתו **סמוך** לשקיעת החמה וגמרי (וכ"ה נכון דדיני נפשות גומרין ביום. דק"ס): [ד] בכת"י ליתא תיבת "חכמים", וכך היא הגירסא בכל הספרים. ויש גורסים "מי קתני **שהתירו** חכמים", והגירסא הזאת נכונה יותר (ריטב"א ע"ש וברש"י כת"י). ועי' רש"ש: [ה] בכת"י **אסורין**: [ו] בכת"י נוסף **נמי**: [ז] בכת"י אתה **נוהג אבילות בקטן**: [ח] בכת"י מי קתני **האסורין**, ויש למחוק תיבת "דמשמע" שאין לו שום הבנה (דק"ס): [ט] בכת"י **דאיכא**: [י] נדצ"ל **מיבעי**: [כ] נדצ"ל הא **איכא דדריש** ליה (וכע"ז ברש"י כת"י): [ל] [צ"ל **בע"ש**] (גליון): [מ] צ"ל ולא **יעשו** (באה"מ): [נ] נראה דחסר רצ"ל אלא **האסורין** במועד יש מהן: [ס] נדצ"ל **האסורין**: [ע] בכת"י **דאיכא**: [פ] בכת"י **אסורין**: [צ] נדצ"ל הא **איכא דדריש** ליה (וכע"ז ברש"י כת"י): [ק] בכת"י אתה **נוהג אבילות בקטן**: [ר] בכת"י מי קתני **האסורין**, ויש למחוק תיבת "דמשמע" שאין לו שום הבנה (דק"ס): [ש] בכת"י **אסורין**: [ת] בכת"י אתה **נוהג אבילות בקטן**:

והא כ"ג דכל ימות השנה כרגל לכולי עלמא. וא"ת אי כל השנה כרגל דמיא היכי חיילא עליה צרעת כלל והא קיי"ל דאין רואין הנגעים ברגל דכתיב וביום הראות בו כדדרשינן בפ"ק, ותירץ הראב"ד דה"ק אי אמרת בשלמא דמצורע נוהג אבילות צרעתו ברגל בצרעת הקודמת לרגל היינו דאמרינן דכהן גדול חלה עליו אבילות צרעתו, ופורע ופורם דמדמינן ליה לצרעת הקודמת לרגל ואע"פ שיש עליו שמחת קדושתו קודם הרגל משום דלא חמירא שמחת קדושתו כשמחת הרגל, אלא אי אמרת דאפי' בצרעת הקודמת לרגל אתי רגל ודחי ליה א"כ שמחת קדושתו דמיא לרגל, ולמאי מדמינן לה, לא לצרעת הקודמת לרגל ולא לצרעת הבאה ברגל, דהא רגל דחי להו להנך, אלא ש"מ נוהג צרעתו ברגל בצרעת הקודמת לרגל, ולי נראה דמעיקרא לאו פירכא היא, דהא דמשוינן כהן כל ימות השנה כרגל לכולי עלמא, היינו לענין זה למנוע חלות אבילות דצרעת עליו כי היכי דחזינן דשמחת קדושתו מונעת מלחול עליו אבילות דמת, אבל לא לעשות שמחת קדושתו כרגל לענין זה שלא יראה הכהן צרעתו לעולם דקרא דוביום הראות בו דדרשי' מיניה יש יום שאתה רואה ויש יום שאי אתה רואה משמע דלא ממעטינן מיניה אלא דבר שזמנו עובר כגון שבעת ימי המשתה של חתן ורגל שאם לא יראה היום יראה ביום שלמחרתו, אבל למעט כ"ג שלא תראה צרעתו בהא לא איירי קרא, ועוד מדאיצטריך והצרוע לרבות כ"ג אלמא דרואין נגעו, דבקדמה צרעתו ליכא לאוקומיה, דלא מוקמי ליה לכהן גדול.

סעד מצד אחר לומר, שתענית זה אינו תענית של מרירות ליאסר במועד, אלא לכונת תשובה והתעוררות [1]) על שמא מתוך התרשלותם ובטול תוכחתם נזקים רבים, וגדולה מזו, שהרי תענית זה מצד מצות התורה הוא רבוץ עליהם, והיאך יאסרו בה.

אעפ"י שכהן גדול כהונתו נחשבת אצלו כרגל עד שאין אבלות חלה עליו כלל, שהרי מקריב אונן, כמו שיתבאר, מכל מקום דיני צרעת נוהגין בו, ורואין את נגעו, ומטמאין ומטהרין בו כשאר בני אדם, ונוהג בו כדין האמור בתורה, שהרי אף מצורע אחר נוהג צרעתו ברגל, כמו שביארנו. ואעפ"י שמצורע אחר אין מתחילין לראות נגעו במועד, ואם כהונה גדולה [2]) היאך רואין את נגעו כלל. מצורע אחר אם אין רואין אותו עכשיו, הרי אפשר לראותו לאחר המועד, אבל כהן גדול שכל ימיו הוא בכהונה גדולה, אם אתה תולהו שלא לראות, הרי הוא מכיר בטומאתו ועובד עבודה, וישתקע הדבר [3]).

אבל אסור בתספורת מדאמ' רחמנא לבני אהרן ראשיכם אל תפרעו מכלל דכולי עלמא אסורין בתספורת.

וכן בתכבוסת מדכתי' [4]) וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר התאבלי ולבשי בגדי אבל.

[דף ט"ו ע"א]

מנודין ומצורעין אף הם אסורין בתספורת ובתכבוסת כאבל.

ומנודה שמת בנדויו ב"ד שולחין וסוקלין את ארונו, ולא שיעמידו עליו גל של אבנים, אלא שמניחין עליו אבן אחת או שתים לזכר סקילת ארונו. ואין צריך לומר שאין מספידין אותו [5]), ואין מלוין אותו [6]).

אבל חייב בעטיפת הראש, שלא יעמוד בגלוי הראש, אלא שיעטוף ראשו עיטוף המכסה

---

1) לפי דברי רבינו מותר להתענות תענית תשובה בר"ה, וכ"כ להדיא בחידושי ביצה שם, שרבים סמכו לכל מי שמתענה מחמת תשובה להתענות בר"ה ואפי' בשבת. ודבר זה מחלוקת בין הגאונים, הובאה בכל בו סי' ס"ה. והמחבר באו"ח סי' תקצ"ז פסק שאין להתענות. ובכל בו סי' י"ח כתב כדעת רבינו, שהמתענה מחמת תשובה וחסידות תעניתו לו תענוג ומותר. ובשאגת אריה סי' ק"ב האריך בזה, עי"ש. 2) חסר: כרגל.

3) עי' ריטב"א שהקשה בשם התוס' קושית רבנו, ותי' נהי דחשיב רגל שלא לנהוג אבלות, פשוט דלא מדחי משו"ה שלא לראות הנגעים, וכ"ש דאיסור ראיית נגעים מדרבנן ואנן השתא בדאורייתא קיימי. ולסברת רבינו צ"ל הא דמייתי בגמרא ראיה לענין צרעת שנוהגת ברגל מכה"ג הוא ממה שנוהג דיני צרעת, וסברת רבינו היא רק לענין ראית הנגע בלבד שלא יעבוד בטומאה.

4) שמואל ב' י"ד ב'. וישלח וכו' ויאמר אליה התאבלי נא ולבשי נא וכו', ויליף לה בגמ' לקמן ט"ו א'. 5) כ"כ הרמבים. וריטב"א הביא בשם הגאונים שאין מתאבלין עליו ולא קורעין, אבל עומדין בשורה ואין מונעין ממנו כבוד החיים. ורמב"ן בתוה"א כ' שדינו כדין מאבד עצמו לדעת וכדתניא באבל רבתי. וכ"פ המחבר ביו"ד סי' של"ד ס"ג ובסי' שמ"ה ס"ד אין קורעין ואין חולצין ואין מספידין, אבל לא הזכיר דאין מתאבלין עליו [וצ"ע, שהרי כתב שדינו כמאבד עצמו לדעת, ובמעל"ד הרי פסק שם סי' שמ"ה ס"א שאין מתאבלין]. ורבנו שלא הזכיר שאין מתאבלין אפשר דס"ל כרמב"ן דגם במעל"ד מתאבלין שהוא כבוד החיים, ועי' לח"מ פ"א מה' אבל הי"א. אבל צ"ע למה לא הזכיר רבינו שאין קורעין. ואולי סובר שאין דינו כמאבד, ורק כבוד של פרסום אין נותנין לו, כיון שסוקלין את ארונו. 6) וכ"פ הרמב"ם, אבל שאר ראשונים לא הזכירו דין זה. ואולי משום דס"ל שדינו כמעל"ד, ובמעל"ד הרי תניא באבל רבתי שעומדין עליו בשורה וכו', הרי שמלוין אותו. אבל רבינו נראה דס"ל שאין דינו כמעל"ד, ורק כבוד של פרסום מונעין ממנו, ומשו"ה אין מלוין אותו, וגרע בזה ממאבד עצמו לדעת, ועי' בהערה הקודמת.

שיטה על מועד קטן

לתלמידו של רבינו יחיאל מפריש

[דף י"ד ע"ב] יז

והא כהן גדול דכל השנה כולה כרגל דכולי עלמא דמי[7]. דכי היכי דאין אבלות חל אכולי עלמא ברגל, הכי נמי לא חייל אבלות אכהן גדול כולה שתא[8], דתנן כהן (גס) גדול מקריב אונן, דכת' לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, ודרשי' והא[1] אחר שלא יצא חלל[2], דכהן הדיוט שעבד אונן עבודתו מחוללת אבל כהן גדול עובד אונן ואינו אוכל בקרבנותיו שהוא מקריב אונן דילפי'[3] ממעשר הקל דכתי' לא אכלתי באוני ממנו, ק"ו לקדש חמור, אלמא כולה שתא לכהן גדול כרגל דכולי עלמא דמי, וחזינן לכהן גדול שנוהג צרעתו כל השנה ש"מ (ש) דשאר אנשים נוהגים צרעתם ברגל[4], ואומ' מורי הר"ר יחיאל ז"ל דלעיל כי קא מיבעיא ליה מנודה מהו שינהג נדויו ברגל, הכי נמי איבעיא ליה בכהן גדול מהו שינהוג נדוי בכל השנה[5] וכי פשיט דנדוי נוהג ברגל הכי נמי פשיט דנדוי נוהג בכהן גדול.

והנזיר והמצורע. 6) צ"ל פרומים. 7) כ"ה בכי"מ. 8) מפשטות דברי רבינו נראה דלא חל עליה אבלות כלל. וכ"נ במאירי כאן. אבל הרמב"ם כתב (פ"ז מאבל ה"ו) כהן גדול חייב בכל דברי אבלות אלא שאסור לו לקרוע כו', ועי' תשובות שבות יעקב (ח"ג סי' צ"ג) שהקשה עליו מסוגיין, ועי' בהגהות הגר"ש מווילנא. והריטב"א כתב וז"ל: לרבות כה"ג פי' שאינו פורע ופורם על מת ואצטריך לרבויי במצורע שיהיה פורע ופורם וכו' וא"ת כיון שאינו אוכל הא לא חשיב כרגל, ותו אדמייתי ראיה מהא דמקריב אונן תיפשוט ליה מדתנן שאינו פורע ואינו פורם כו' וי"ל דאה"נ דעל ההיא סמיך ונקיט הא דמרגלא בפומיה טפי עכ"ל. כוונתו דאע"ג דאינו כרגל ממש דהא אינו אוכל בקדשים מ"מ כיון דלגבי פריעה ופרימה יש לו דין רגל ואעפ"כ מרבה כה"ג במצורע לפריעה ופרימה ש"מ דמצורע נוהג ברגל. ולפי"ז מיושבים גם דברי הרמב"ם, אלא שצ"ל דהראיה היא רק מפריעה, דאילו פרימה נוהגת גם ברגל לדעת הרמב"ם (פי"א מאבל ה"א). אבל לדברי רבינו דס"ל דהאיבעיא היא רק במילי דרבנן כמ"ש לעיל, א"א לפרש כן. ועי' במבוא בקונטרס אחרון.

למטה, פרוכת בין קדש הקדשים ופרגוד לפני כסא הכבוד[178], שנאמר[179] ופרשז עליו עננו מאחז פני כסא, ואין אלקים עמדי[190], כך אין כהן נכנס לפני לפנים, וארון וכרובים כנגד כסא הכבוד והכרובים.

עוז וחדוה כמו[191] כי חדות ה׳ היא מעוזכם. חדוה שתשמחו בו הוא מעוז שלכם, כשהתפארת במקדשו חדוה במקומו למעלה, שנאמר[192] ראיתי את ה׳ יושב על כסא רם ונישא למעלה ושוליו למטה מלאים את ההיכל, השמים כסאי והארץ הדום רגלי[193].

תפארת במקדשו מכאן שאין עניות במקום עשירות[194]. תפארת שכת׳ כהן בו לכבוד ולתפארת[195], אסור לצאת משם שנאמר ומן המקדש לא יצא[196]. לכך נאמר תפארת במקדשו, יכול שלא יצא מן ההיכל, לכך נאמר במקום המקודש חדוה, בתרגום[196א] של חזה, ששמח בכל לבו וכל החזה. תפארת במקדשו, כשבאים ישראל לרגל היו משאילים לעניים בגדים נאים[197] שלא יהא רואה את העשיר וצעור, שנאמר[197א] השתחוו לה׳ בהדרת קודש, שלא יהא צעור לפני שנאמר עוז וחדוה במקומו, עז והדר לבושה[198] כדי שתהא חדוה במקדשו. וכתיב[199] ושמחתם לפני ה׳ אלקיכם. תפארת במקדשו, ומן המקדש לא יצא. **חדוה במקומו** מקומו זה ירושלם, שאין מלינין בה את המת[200]. במקומו, כמו אל המקום אשר יבחר ה׳[201]. וסמכו אצל אלהי העמים, שמניחים אצל אלוהיהם (גפרים) [פגרים] היושבים בקברים ובנצורים ילינו[202], אבל במקומו, במקדשו חדוה.

[*שירו לה׳ פי׳ דבר המספר המאורע, כמו (שמות טו א) אשירה לה׳ כי גאה גאה. כי גדול ה׳ מעשיו בהם גדולים, ואינו מיירי בשם עצמו.

על כל אלהים מהכא להשמיענו, אפי׳ איניש יותר מפסיליהם, אלא הכי פי׳ אלהים והוא מלכים. **אלילים** בגי׳ אילמים, הוריימנט בלע׳, כלומ׳ כל איבריו נעים ונחמדים.

וחדוה במקומו בתילים (צו ו) כת׳ במקדשו, ולהכי צריך אדם בבית הכנסת שנקרא מקדש מעט (מגילה כט א) בשמחה, ולא (בכובש) בכובד ראש, (כדמצו) אפי׳ אם הוא אבל.

שאו מנחה ובואו ובתילים (שם) כת׳ בואו בחצירותיו, להכי צריך איניש לכסות רגליו ומנעליו, כמו שמצינו לגבי (חיות) [...] ובשתים יכסה רגליו (ישעיה ו ב) אע״פ שהיו מהלכי יחיפים הוו מכסין רגליהו, ואנו נמי צריכין למעבד הכי כיון דכת׳ בחצירותיו.

178 עי׳ ברכות יח ב ורש״י שם, ב״מ נט א, סנהדרין פט ב. 179 איוב כו ט: מאחז פני כסה פרשז עליו עננו. 190 דברים לב לט. 191 נחמיה ח י. 192 ישעי׳ ו א עיין שם. 193 ישעי׳ סו א. 194 שבת קב ב, במ״ר פי״ד כג. 195 שמות כח ב, מ. 196 שמות כח ב. 196א [ובכי״פ חדוה בתרגום של חדוה כו׳ וכל החדוה]. 197 עי׳ חגיגה כו א, תענית לא א. 197א תהלים צו ז. 198 משלי לא כה. 199 דברים יב יב. 200 בבא קמא פב ב. 201 דברים יב יא. 202 ישעי׳ סה ד.

נֶאֱסָפוּ עַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם, כִּי לֵאלֹהִים מָגִנֵּי־אָרֶץ מְאֹד נַעֲלָה:

כמשורר מתנבא על ימות המשיח ושבח ירושלים בבנינה וקרבנות, ובאותו הפעם יאמרו ישראל כאשר שמעו מפי נביאים כו זכינו לראות:

מח א שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי־קֹרַח: ב גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד, בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר־קָדְשׁוֹ: ג יְפֵה נוֹף מְשׂוֹשׂ כָּל־הָאָרֶץ, הַר־צִיּוֹן יַרְכְּתֵי צָפוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רָב: ד אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נוֹדַע לְמִשְׂגָּב: ה כִּי־הִנֵּה הַמְּלָכִים נוֹעֲדוּ, עָבְרוּ יַחְדָּו: ו הֵמָּה רָאוּ כֵּן תָּמָהוּ, נִבְהֲלוּ נֶחְפָּזוּ: ז רְעָדָה אֲחָזָתַם שָׁם, חִיל כַּיּוֹלֵדָה: ח בְּרוּחַ קָדִים, תְּשַׁבֵּר אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ: ט כַּאֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ כֵּן רָאִינוּ בְּעִיר־יְהוָה צְבָאוֹת בְּעִיר

אלהינו

המנוסי כאשר יבקשוס: ועם זה הר ציון ירכתי צפון. הוא בין שני חלאי חלק היסוד הצפוני: ולזה היתה ירושלים קרית מלך רב. שהוא האל יתברך: ועם זה (ד) אלהים בארמנותיה נודע למשגב. לא נבחי מדרשות בלבד אבל גם בארמנות ראשי העם נודע גדלו: (ה) כי הנה המלכים. מלכי א"ה בעברם דרך ירושלים: (ו) המה ראו. רב החכמה אשר בה: כן תמהו. איך התפשטה בכל העיר: רעדה אחזתם שם. כאמרם שבני זה העיר בחכמתם מוכנים לכבוש את כל העולם כאמרו ועבד אויל לחכם לב: חיל. ואחזתם חיל וכאב: ביולדה וברוח קדים. כמו שיקרה ליולדה ובאותה רוח קדים שתשבר אניות תרשיש: (ט) כאשר שמענו. בתורה באמרה ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ: כן ראינו. בימינו בתלכות דוד: בעיר אלהינו-שהיא ירושלי'

אלהים

ספורנו

בספור דרכיו: כי לאלהים מגיני ארץ. ובחר באלה הנדיבים כי הם מגיני ארץ להגין על זולתם בגמילות חסדים ובלכת' בדרכי אלהיהם: ובזה מאד נעלה. שהמליץ עם דומיה לו בעיון ובמעשה יותר מעשה ב"א:

הנה במזמור הקודם אמר שגם שראל יתברך יהיה למלך על כל הארץ בזמן הגאולה מ"מ לא ישרה שכינתו אלא בביהמ"ק בקרב ישראל ויבחר להם ארץ ישראל לנחלתם. עתה הורה בזה המזמור שראוי שכל זה יהיה כן: ואמר מה (ב) גדול ה'. הנה גדול ה' בכל עת על אופן א'. מ"מ הוא מהלל: מאד. יותר ממה שהוא במקום אחר בעיר אלהינו בירושלי': ובהר קדשו. שהוא הר הבית. ועם זה א"י הוא (ג) יפה נוף. יפה מכל נוף וגליל היסוד עד שאויר' מחכים: ובזה היא משוש כל הארץ. כי מעם יצאו תורי לדק ודעות אמתיו' לכל המין

עבודה. הלכות ביאת המקדש פ"א

המשכרין אפילו מן החלב או מן הדבלה הרי זה לוקה ועבודתו כשרה. שאין חייבין מיתה אלא על היין בשעת עבודה. ואין מחלל עבודה אלא שכור מן היין: **ג** וכשם שאסור לכהן להכנס למקדש מפני השכרות כך אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להורות כשהוא שתוי. אפילו אכל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו מעט אל יורה שנאמר ולהורות את בני ישראל. ואם הורה בדבר שהוא מפורש בתורה עד שידעוהו הצדוקים מותר כגון שהורה שהשרץ טמא והצפרדע טהור והדם אסור וכיוצא בזה: **ד** ומותר לשכור ללמד תורה ואפי' הלכות ומדרשות והוא שלא יורה. ואם היה חכם קבוע להוראה

כרבי אליעזר ור"א ס"ל כר"י וכמ"ק ואפשר דמש"ה אמרינן בגמרא דקרי רב עליה דר"א טוביינא דתכימי משום דמשכר משמע ליה כל תלת מילי דיליה ודרבי יהודה וס"ק. אח"כ מצאתי בתשובות הרשב"א סי' שס"ג שנשאל איך הלך רבינו בשיטת רבי יהודה ובגמרא כריתות פרק אמרו לו גרסינן כמאן חזלא הא דתניא אכל דבילה קעילית ושתה דבש או חלב ונכנס למקדש ושימש לוקה ארבעים כמאן כרבי יהודה והתם איפסיקא הלכתא כרבי אליעזר [וקרי רב עליה טוביינא דתכימי] ורבי אליעזר כיון דאפקיה לשכר דרך שכרותו שאר משכרין נמי ליה ואפילו נפרש [כמאן] כרבי יהודה דאילו לר"א מחמרינן טפי ומתייב מיתה בשאר משכרין וכו' מ"מ יש להשיג עליו [שכתב] על היין במיתה ועבודתו מתחללת וכו' ושיטה זו כרבי יהודה חזלא וכו' ושמע דעת הרמב"ם לפרש כמאן כר"י ולאפוקי מדמ"ק אמי דכיון דיליף שכר מנזיר א"כ שאר משכרין לא כתיבי כלל לא למיתה ולא לאזהרה אבל לא אמי לאפוקי מדרבי אליעזר דכיון דבריתה דר"א לא יליף שכר מנזיר ודרש שכר כדי שכרותו שמא כל המשכרין כדי שכרותן הוו באזהרה. עכ"ל השאלה: והשיב נראה שהרמב"ם תפס לו דרך אחרת באותה הלכה וכו' והדין עמו דכשמצא לומר דר"א לא יליף שכר מנזיר א"כ [שכר] איצטריך לשאר המשכרין דכל היכא דאיכא לאוקמי בשאר המשכרין כפשוטו לא דרשינן ליה ליין ולראוי לשכר וכו' גם לפרש כמאן חזלא הא דתניא כמאן כר"י לאפוקי מדמ"ק בלחוד ולא מדר"א אין נ"ל שיטת הגמרא כן דכיון שהזכיר מחלוקתן של ת"ק ורבי יהודה ורבי אליעזר ועלה קאמר כמאן חזלא הא דתניא כמאן כרבי יהודה דוקא קאמר ונראה לי שכך הוא מפרשה יין אל תשת [וכו'] אפילו כל שהוא ואפילו יין מגמו דיין אפי' כל שהוא במשמע ואפילו מגמו תלמוד לומר ושכר אין אסור אלא כדי לשכר כלומר אין איסור שנאמר בו דהיינו למיתה אלא כדי לשכר כלומר שיעור הראוי לשכר דהיינו רביעית ושיהיה ממשו ראוי לשכר דהיינו שעברו עליו ארבעים יום וכל ששתה ממנו כדי רביעית אפי' הפסיק בו ואפילו נתן לתוכו מים חייב [שהרי שתה] שיעור הראוי לשכר מיין שממשו ראוי לשכר תוך שיעור שתיה דהיינו תוך שיעור אכילת פרס אבל שאר המשכרים לעולם לא דילפינן שכר מנזיר ומיהו כיון דילפינן שכר מנזיר אי לא איצטריך יין דמיניה משמע יין ומשמע נמי שיש בו כדי לשכר דלהכי אפקיה בלשון שכר ולא אמר יין בהדיא אלא אם אינו ענין לכדי לשכר דהא משכר נפקא יין כדי לשכר תנהו ענין ליין שאינו כדי לשכר ולאזהרה דאי כולהו אפי' למיתה לכתוב יין ולא איצטריך שכר ורבי יהודה סבר שכר כמשמעו לכל המשכרין ובין יין בין שאר משכרים במשמע דלא ילפינן שכר מנזיר ושכר דאיצטריך לשאר משכרין לא דרשינן מיניה כדי לשכר אלא ששתה מהם ואפילו פחות מרביעית חייב וכל שכן אם שתה רביעית אע"פ שהפסיק בו או שנתן לתוכו מים בדרך שכרותו ובכדי שכרות לא קפדינן אלא במינים המשכרים ומדע לך דהא לרבנן מי לאו דכתיב שכר דמיניה דרש כדי לשכר הוו אמרי יין אפי' כל שהוא והילכך רבי יהודה דאיצטריך ליה שכר לשאר המשכרין יין או שכר דכתב רחמנא אפילו כל שהוא ואפי' מגמו משמע ולמה נאמר יין לחלק יין למיתה ושאר משכרים לאזהרה ורבי אליעזר סבר יין אל תשת שכר אל תשת אלא משתהו דרך שכרותו. ורבי אליעזר לא יליף שכר מנזיר ויין לחלק כדרבי יהודה אלא דקבירא ליה כרבנן בכדי לשכר ועדיפא מדרבנן דבעינן רואי לשכר בשעת שתייה ממש שישתנו דרך שכרותו אלא יפסיק בו ואלא יתן לתוכו מים. וטעמא דידיה דכל מקום שנאמר שכר אחד מכל המשכרין כדי לשכר קאמר ומדכתב הכא אל תשת כדי לשכר בשעת שתייתו ממש וכל שהפסיק בו או שנתן לתוכו מים כל שהוא ולא שתה ממנו אלא רביעית אינו ראוי לשכר בשעת שתייה ממש ומדע לך דר"א אפי' שאר המשכרין אית ליה כרבי יהודה מדקאמר יין אל תשת שכר אל תשת הזכיר אל תשת גבי יין ואל תשת גבי שכר ואילו לא בא ר"א לומר אלא שלא ישתה יין דרך שכרותו ויליף שכר מנזיר הכין הוה ליה למימר יין אל תשת שכר אלא תשתנו דרך שכרותו. ועוד דמדקאמרי בין מ"ק בין רבי יהודה א"כ יין למה לי שמע מינה דאינהו נמי בהא כר"י דלעיל מיניה ס"ל ולא בא לחלוק עליו בחילוק המיונין דיין ודאי לחלק אלא בהא בלחוד הוא דפליג עליה בשלא תשתנו דרך שכרותו דמאי שכר הוא דמשכר והיינו נמי דאמרינן במאי פליגי מ"ק קבר ילפינן שכר מנזיר ור"י קבר לא ילפינן שכר מנזיר ור"א מאי שכר ותוא דמשכר ולא מפרשינן מאי קסבר אי יליף שכר מנזיר כרבנן או לא יליף כר"י אלא מאי שכר והוא דמשכר דאלמא אדרבי יהודה דסמיך קאי וא"ל בשאר המשכרין מודינא לך ויין לחלק אלא בשעורין דבשתייתן פליגא דמאי שכר והוא דמשכר וכיון דכתיב אל תשת בשעת שתייה [ממש] קאמר והיינו דאוקימנא בריתא דאכל דבילה קעילית כרבי יהודה דוקא דהתם ודאי מפקא מדמ"ק אלדידהו שאר המשכרין אינן אפי' באזהרה ומפקא מדר"א אלדידיה שיעור הראוי לשכר בעינן ותנא דהתם בריתא מדלא יהיב שיעורא שמע מינה אפילו בפחות מרביעית קאמר. והילכך כיון דאיפסיקא הלכתא כר"א אינו במיתה ולא באזהרה אפילו על היין אלא אם כן שתה ממנו רביעית מיין שעברו עליו ארבעים יום ורביעית נמי הוא שלא יפסיק בו ושלא יתן לתוכו מים כלל ושאר המשכרין לאזהרה עד שישתה מהן כדי לשכר וכן פסק הרב רבינו משה זכרונו לברכה. ונמצאו דבריו עולים כהוגן לפי פירושנו זה. ואם תאמר א"כ ברש"י ס"ק דנזיר דאמרינן שכר דכתב רחמנא גבי נזיר למילף מיניה שכר דמקדש [ולאפוקי מדרבי יהודה דתניא אכל דבילה קעילית וכו' אמאי לא קאמר] לאפוקי מדרבי יהודה ומדרבי אליעזר יש לומר דהתם לאו כרוכלא תשיב ואזיל אלא מכל מקום מדרבי יהודה וממאן דס"ל כוותיה קאמר. ועוד משום דר"י אמרה בהדיא קאמר הכין. ולכשתמצא לומר דר"א כוותיה ס"ל מפקא מיניה דר"א. וע"ל עוד שהזקיקו לרב לפרש כן כדי שלא להוציא סתם מתניתין דנזיר לבר מהיכא דלאורה דתם מתניתין דפ"ק דנזיר כרבי יהודה דלא יליף שכר דמקדש מנזיר דתנן התם הריני נזיר מן הארגמנים הרי זה נזיר וכל דקדוקי נזיר עליו ואמרינן עלה בגמרא מתניתין דלא כרבי שמעון דאמר עד שיזיר מכולן. ואמרינן מ"ט דר"ש דאמר קרא מכל אשר יצא מגפן היין. ורבנן מאי טעמא דאמר קרא מיין ושכר יזיר. ור"ש הא כתיב מיין ושכר ההוא לאסור יין מצוה כיין הרשות. ורבנן הא מיבעיא להו לאסור יין מצוה כיין הרשות א"כ לימא קרא מיין מיין ור"ש היינו טעמיה דכתב שכר שכר לאוקמי שכר למקדש דכתיב יין ושכר אל תשת מה נזיר יין הוא דמיתסר שאר משכרין לא אף גבי מקדש נמי יין הוא דליתסר שאר משכרין לא ולאפוקי מדרבי אליעזר [וקרי רב עליה טוביינא דתכימי] ורבי אליעזר כיון דאפקיה לשכר דרך שכרותו שאר משכרין נמי ליה ואפילו לפרש [כמאן] כרבי יהודה דאילו לר"א מחמרינן טפי ומתייב מיתה בשאר משכרין וכו' מ"מ יש להשיג עליו [שכתב] על היין במיתה ועבודתו מתחללת וכו' ושיטה זו כרבי יהודה חזלא וכו' ושמע דעת הרמב"ם לפרש כמאן כר"י ולאפוקי מדמ"ק אמי דכיון דיליף שכר מנזיר א"כ שאר משכרין לא כתיבי כלל לא למיתה ולא לאזהרה אבל לא אמי לאפוקי מדרבי אליעזר דכיון דבריתה דר"א לא יליף שכר מנזיר ודרש שכר כדי שכרותו שמא כל המשכרין כדי שכרותן הוו באזהרה. עכ"ל השאלה: והשיב נראה שהרמב"ם תפס לו דרך אחרת באותה הלכה וכו' והדין עמו דכשמצא לומר דר"א לא יליף שכר מנזיר א"כ [שכר] איצטריך לשאר המשכרין דכל היכא דאיכא לאוקמי בשאר המשכרין כפשוטו לא דרשינן ליה ליין ולראוי לשכר וכו' גם לפרש כמאן חזלא הא דתניא כמאן כר"י לאפוקי מדמ"ק בלחוד ולא מדר"א אין נ"ל שיטת הגמרא כן דכיון שהזכיר מחלוקתן של ת"ק ורבי יהודה ורבי אליעזר ועלה קאמר כמאן חזלא הא דתניא כמאן כרבי יהודה דוקא קאמר ונראה לי שכך הוא מפרשה יין אל תשת [וכו'] אפילו כל שהוא ואפילו יין מגמו דיין אפי' כל שהוא במשמע ואפילו מגמו תלמוד לומר ושכר אין אסור אלא כדי לשכר כלומר אין איסור שנאמר בו דהיינו למיתה אלא כדי לשכר כלומר שיעור הראוי לשכר דהיינו רביעית ושיהיה ממשו ראוי לשכר דהיינו שעברו עליו ארבעים יום וכל ששתה ממנו כדי רביעית אפי' הפסיק בו ואפילו נתן לתוכו מים חייב [שהרי שתה] שיעור הראוי לשכר מיין שממשו ראוי לשכר תוך שיעור שתיה דהיינו תוך שיעור אכילת פרס אבל שאר המשכרים לעולם לא דילפינן שכר מנזיר ומיהו כיון דילפינן שכר מנזיר אי לא איצטריך יין דמיניה משמע יין ומשמע נמי שיש בו כדי לשכר דלהכי אפקיה בלשון שכר ולא אמר יין בהדיא אלא אם אינו ענין לכדי לשכר דהא משכר נפקא יין כדי לשכר תנהו ענין ליין שאינו כדי לשכר ולאזהרה דאי כולהו אפי' למיתה לכתוב יין ולא איצטריך שכר ורבי יהודה סבר שכר כמשמעו לכל המשכרין ובין יין בין שאר משכרים במשמע דלא ילפינן שכר מנזיר ושכר דאיצטריך לשאר משכרין לא דרשינן מיניה כדי לשכר אלא ששתה מהם ואפילו פחות מרביעית חייב וכל שכן אם שתה רביעית אע"פ שהפסיק בו או שנתן לתוכו מים בדרך שכרותו ובכדי שכרות לא קפדינן אלא במינים המשכרים ומדע לך דהא לרבנן מי לאו דכתיב שכר דמיניה דרש כדי לשכר הוו אמרי יין אפי' כל שהוא והילכך רבי יהודה דאיצטריך ליה שכר לשאר המשכרין יין או שכר דכתב רחמנא אפילו כל שהוא ואפי' מגמו משמע ולמה נאמר יין לחלק יין למיתה ושאר משכרים לאזהרה ורבי אליעזר סבר יין אל תשת שכר אל תשת אלא משתהו דרך שכרותו. ורבי אליעזר לא יליף שכר מנזיר ויין לחלק כדרבי יהודה אלא דקבירא ליה כרבנן בכדי לשכר ועדיפא מדרבנן דבעינן רואי לשכר בשעת שתייה ממש שישתנו דרך שכרותו אלא יפסיק בו ואלא יתן לתוכו מים. וטעמא דידיה דכל מקום שנאמר שכר אחד מכל המשכרין כדי לשכר קאמר ומדכתב הכא אל תשת כדי לשכר בשעת שתייתו ממש וכל דהפסיק בו או שנתן לתוכו מים כל שהוא ולא שתה ממנו אלא רביעית אינו ראוי לשכר בשעת שתייה ממש ומדע לך דר"א אפי' שאר המשכרין אית ליה כרבי יהודה מדקאמר יין אל תשת שכר אל תשת הזכיר אל תשת גבי יין ואל תשת גבי שכר ואילו לא בא ר"א לומר אלא שלא ישתה יין דרך שכרותו ויליף שכר מנזיר הכין הוה ליה למימר יין אל תשת שכר אלא תשתנו דרך שכרותו. ועוד דמדקאמרי בין מ"ק בין רבי יהודה א"כ יין למה לי שמע מינה דאינהו נמי בהא כר"י דלעיל מיניה ס"ל ולא בא לחלוק עליו בחילוק המיונין דיין ודאי לחלק אלא בהא בלחוד הוא דפליג עליה בשלא תשתנו דרך שכרותו דמאי שכר הוא דמשכר והיינו נמי דאמרינן במאי פליגי מ"ק קבר ילפינן שכר מנזיר ור"י קבר לא ילפינן שכר מנזיר ור"א מאי שכר ותוא דמשכר ולא מפרשינן מאי קסבר אי יליף שכר מנזיר כרבנן או לא יליף כר"י אלא מאי שכר והוא דמשכר דאלמא אדרבי יהודה דסמיך קאי וא"ל בשאר המשכרין מודינא לך ויין לחלק אלא בשעורין דבשתייתן פליגא דמאי שכר והוא דמשכר וכיון דכתיב אל תשת בשעת שתייה [ממש] קאמר והיינו דאוקימנא בריתא דאכל דבילה קעילית כרבי יהודה דוקא דהתם ודאי מפקא מדמ"ק אלדידהו שאר המשכרין אינן אפי' באזהרה ומפקא מדר"א אלדידיה שיעור הראוי לשכר בעינן ותנא דהתם בריתא מדלא יהיב שיעורא שמע מינה אפילו בפחות מרביעית קאמר. והילכך כיון דאיפסיקא הלכתא כר"א אינו במיתה ולא באזהרה אפילו על היין אלא אם כן שתה ממנו רביעית מיין שעברו עליו ארבעים יום ורביעית נמי הוא שלא יפסיק בו ושלא יתן לתוכו מים כלל ושאר המשכרין לאזהרה עד שישתה מהן כדי לשכר וכן פסק הרב רבינו משה זכרונו לברכה. ונמצאו דבריו עולים כהוגן לפי פירושנו זה. ואם תאמר א"כ ברש"י ס"ק דנזיר דאמרינן שכר דכתב רחמנא גבי נזיר למילף מיניה שכר דמקדש [ולאפוקי מדרבי יהודה דתניא אכל דבילה קעילית וכו' אמאי לא קאמר] לאפוקי מדרבי יהודה ומדרבי אליעזר יש לומר דהתם לאו כרוכלא תשיב ואזיל אלא מכל מקום מדרבי יהודה וממאן דס"ל כוותיה קאמר. ועוד משום דר"י אמרה בהדיא קאמר הכין. ולכשתמצא לומר דר"א כוותיה ס"ל מפקא מיניה דר"א. וע"ל עוד שהזקיקו לרב לפרש כן כדי שלא להוציא סתם מתניתין דנזיר לבר מהיכא דלאורה דתם מתניתין דפ"ק דנזיר כרבי יהודה דלא יליף שכר דמקדש מנזיר דתנן התם הריני נזיר מן הארגמנים הרי זה נזיר וכל דקדוקי נזיר עליו ואמרינן עלה בגמרא מתניתין דלא כרבי שמעון

מי רביעית נוטלין לידים לאחד ואפילו לשנים ופרקינן בפלוגתא לא קא מיירי וכו' והא איכא כמה מים נותן לתוכן כל שהן ר"י אומר ברביעית בפלוגתא לא קא מיירי אלמא כל הנך עשר ליכא מאן דפליג אפילו בחדא מיניהו ולפי מה שפירשתי הא איכא מקדש דפליג רבי יהודה ומתייב אפילו בפחות מרביעית ויש לי לומר דפלוגתא דר"י לאו פלוגתא היא משום דכבר פסק רב הלכתא כר"א ולפוס כן לא חש לה ר"א דעשר רביעיות דבתר רב הוה ודמיא לההיא דאמרינן ברש פ"ק דיומות גבי ליתני שם עשרה אמו אנוסה אביו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן היא ובפלוגתא לא קא מיירי ואקשינן והא בית שמאי מתירין לרוח לאחין ובית הלל אוסרין ופרקינן בית שמאי במקום בית הלל איתא משנה. ואי נמי איכא למימר דבפלוגתא דחיוורתא קאמר דלא מיירי אבל בסומקאתא איירי בפלוגתא דהא קא תשיב רביעית דס משני מתיס דפליגי רבנן ואמרי דדוקא רביעית ממת אחד והא קא תשיב רביעית יין לנזיר דלרבי עקיבא בכזית ואמרו רבותינו הלרפתים זכרונם לברכה דחיוורתא הוא דקאמר דלא אייירי בהו בפלוגתא אבל בסומקאתא אייירי ואף אי אומר דרביעית יין במקדש אע"ג דפלוגתא היא לא חש לה ואייר בה:

עוד יש לפרש לדעת הר"מ ז"ל דר"י בפחות מרביעית לא מחייב דאין שתייה פחותה מרביעית ובמקדש אל תשת כתיב ואע"ג דאמר ת"ק יכול אפילו כל שהוא ואפי' יין מגמו. כל שהוא אינו עיקר אלא יכול יין מגמו הוא העיקר אבל כיון שסופנו לרבות כל שהוא ויין מגמו באזהרה נקט הכא בגרדא יכול אפילו כל שהוא ואפילו יין מגמו. אי נמי יכול אפי' כל שהו דקאמר ת"ק בדוקא קא אמר ולא כל שהוא ממש אלא כזית ומשום דאיכא יליף שכר דמקדש משכר דנזיר ושכר דנזיר למשנה אחרונה בכזית דיליף שתייה מאכילה בדין היה דיימא נמי דשכר דמקדש בכל שהוא דהיינו בכזית אלא דכיון דכתיב יין וכתיב שכר על כרחין שכר לכדי לשכר הוא דאתא. והא דקאמר יין יכול אפי' כל שהוא לאו למימרא דאי לא כתב רחמנא אלא יין הוה אמינא דאפילו כל שהוא דאדרבה למאי דפרישית משכר הוא דהוה יליפינן דמינה הוא דילפינן מנזיר אלא הכי קאמר יין ושכר יכול אפילו כל שהוא משום דילפינן מנזיר תלמוד לומר שכר כלומר כיון דכתיב יין וכתיב שכר על כרחין לכדי לשכר דאי לא כתב רחמנא אלא שכר הוה משמע יין כזית דילפינן שכר מנזיר ואפילו יין מגמו כנזיר ואי כתב נמי יין לחודיה הוה משמע יין רביעית ואפילו מגמו אבל השתא דכתיב יין ושכר ממילא שמעינן דשכר יין כדי לשכר קאמר ומ"מ כיון דכתיב יין וכתיב שכר הוה ליה כמו שכתוב יין יין תרי זמני וההוא דאפקיה בלשון שכר ליין כדי לשכר ולמיתה ואידך לפחות מרביעית ואפילו מגמו ולאזהרה. וכל שהוא דפרישית דיש לו שיעור יש לנו הרבה כיוצא בו בגמרא ואם מיינהו בעירובין בפ' חלון ומגביהו מן הקרקע כל שהוא וכמה כל שהוא טפח ואחד בראשית הגז וכמה הן גוזות כל שהוא וכמה כל שהוא וכו' אבל לר"י דלא יליף שכר מנזיר וכתיב אל תשת אין שתייה פחותה מרביעית אבל איהו סבר דשאר משכרין נמי ברביעית ובהא פליג עליה רבי אליעזר דשאר המשכרין אין להם שיעור למעלה אלא עד שישתכר דלהכי אפקיהו רחמנא בלשון שכר וברייתא דקתני סתם שתה דבש או חלב ולא קתני ונשתכר ומשמע דאפי' לא נשתכר אלא ששתה מהם שיעור הידוע דהיינו רביעית ששיעורו ליין חייב היינו ר"י ודלא כרבי אליעזר וכן יראה מדברי הר"מ ז"ל שכתב גבי יין והוא ששתה רביעית [יין] בכל אחת ובשאר המשכרין כתב היה שכור משאר המשכרין וכו' ואם נכנס ועבד והוא שכור דאלמא ביין לעולם ברביעית חי ובכל אחת ובשאר המשכרין עד שיהא שכור ממש ויש לו פנים עכ"ל:

ג וכשם שאסור לכהן להכנס למקדש וכו'. בפ"ג דכריתות (דף י"ג:) ופרק הדר (דף ס"ד.) ומשמע דאין חייבין מיתה על הדולאה והכי יליף לה בספיפרא. ומ"ש אפי' אכל תמרים וכו'. בפ"ק דכתובות (דף י':) אמר רב אכל תמרים אל יורה. ומ"ש ואם הורה בדבר שהוא מפורש בתורה עד שידעוהו הצדוקים מותר כגון שהורה שהשרץ טמא וכו'. בפ"ג דכריתות (דף י"ג:):

ד ומ"ש ומותר לשבור ללמד תורה וכו'. שם תנו רבנן ולהבדיל בין הקדש ובין המוצ אלו דמים נערכים וכו' ביד משה זה הגמרא ת"ל ולהורות יכול אף המשנה ת"ל ולהורות רבי יוסי ברבי יהודה אומר יכול אף הגמרא ת"ל ולהורות אמר רב הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה דהא רב לא מוקים אמורא [עליה] מיומא עבא לחבריה משום שכרות שאני רב דאורי מורי ומיקום דלא לורי כל היכא דיתיב רב לא פני ליה בלא הוראה ולדברי רבינו מבואריס בפירושו ורש"י פירש בענין אחר:

ציונים

זו מתן תורה. במדבר פ"ב פלר"כ פ"ל פ' ויהי ביום.

שינויי נוסחאות

בחור שא נא עיניך. נכ"ק שא נא עיניך בחור. **וראה מה אתה בורר לך.** נכ"ק וראה מי.. וכנו הוא; נכ"מ מ".. שאתה בורר לך. **בנוי.** נכ"ק בנואי. **תן עיניך כו'** נכ"מ מ' **ואל תתן עיניך במשפחה.** ותולי מינו ע"ם דקתניב להני תלת כמות דנשיאי פירקן יפיפיות אומרות לאה מה אתה בורר לך, והמיוחסות אומרות אל תתן עיניך בנוי והמכוערות אומרות אל תתן עיניך במשפחה, כי העיקר הוא אשה ירא ה' עי' בירוש' (ד"ם). בגליון כי"מ ב' אלא תן עיניך. **(שקר החן גו' בשערים מעשיה).** במשד"פ ובכי"מ ובכי"מ מ' ובגליון כי"מ ב' (עי' לעיל) ובמשני"ל ליתא וכן ליתא במשב"ג דפוס פיחרו ווילנא בתפילין וקושטא וכן ליתא בר"ף וברא"ש. **(וכן הוא) אומר.** במשדט"פ **ואומר. (ביום חתונתו זו מתן תורה).** במשב"ג **זה מת"ת;** נכ"ק ליתא. **זה בנין ביהמ"ק.** נכ"ק ..בנין המקדש; במשד"פ **זה יום בנין ביהמ"ק. שיבנה בב"א.** במשני"ל ליתא למלת אמן; נכ"ק שיבנה בימינו; במשדט"פ יהי רצון שיבנה בב"א.

ראשון לציון

ח תוי"ט ד"ה **אשה כו' כדאמרינן מדחציף כולי האי כו' ב"מ פ"ג.** ע"ש ועי' יסל"מ.

ליקוטים

ח במשנה **תנו לה.** נראה דהיינו מ"ש בברייתא מכוערות שבהן מה היו אומרות קמו מקחכם לש"ש ובלבד שתעטרונו בזהובים וזהו תנו לה וכולי (ש"ל): תי"ט ד"ה **זה וכו' ומ"מ מיקרי וכו'.** אבל כפי"ז נמצא דאין שם רמז בהאי קרא אלא ליה"כ ומתני' תרמי קתני ע"ז בלא ויה"כ ויתכן לומר דגם על בית שני נדרש ואע"ג דכתיב ושיליח ביתא דנא וכו' כדכתב התי"ט מ"מ לא עלה עזרא מבבל אלא אח"כ כדכתיב כי בא' לחדש הראשון הוא יסוד המעלה מבבל ובא' לחדש החמישי בא אל ירושלים וכולי חהו ר"ח אב וכתיב בחריה ונבוא ירושלים ואחי שם ימים שלשה ויום

שא נא עיניך וראה כו'. היפיפיות שבהן היו אומרות כך שאין האשה אלא ליופי ואל תתן עיניך כו'. המיוחסות שלא היו נושאות חן בעיני רואיהן היו אומרות אל תתן וכו' שאין אשה אלא לבנים. וכשיהיו בניך מיוחסים הכל קופצים עליהם בין זכרים בין נקבות כ"פ הרמב"ם. והכי איתא בברייתא בגמרא: **אשה יראת ה'.** שמן הסתם המיוחסות הן ירואות ה' שעקר יחוסן של ישראל שאין בהן פסול ממזרות. וכיונא בזה כדמוכח ברפ"ק [ל"ל פרק בתרא] דקדושין והנהו תליפין דדרי מינהו כדאמרינן מדחציף כולי האי שמע מינה ממזר הוא. אי נמי מיוחסות דהכא היינו אנשי חיל ירואי ה' כדרך שקורין גם בזמנינו מיוחסים לאותם שיש בהם גדולים בחכמה וירואה. ושאין במשפחתם חכמים וירואי ה' אותם בשם יקראו שאינם מיוחסים: **ואומר תנו לה כו'.** גם זה הפסוק היו אומרות. ולא שייך למפרך מאי ואומר: **וכן הוא אומר צאנה וכו'.** רבן שמעון בן גמליאל קאמר לה. ופי' הר"ן לאנה משמע שיולאות וחולות: **זה בנין בית המקדש.** פירש הר"ב שנתחנך ביוה"כ. כלומר שגם יוה"כ היה בתוך ימי החנוך. כדאמרינן במלכים א' סימן ח' ויעש את החג שבעת ימים ושבעת ימים. ומפורש בגמ' דמ"ק דף ט' דשבעת ימים היה החינוך קודם לשבעת ימי החג. ונמצא שבשבעה בחשרי שהם שני ימים קודם יוה"כ התחילו ימי החינוך. ומ"מ מקרי יוה"כ יום שמחת לבו. דלא למעוטי שאר יומי אלא שעל כל פנים היה הוא יום חדוה ושמחת החינוך. ואין לומר שעל בית שני נדרש בכאן דהא כתיב בעזרא ו' ושיליח ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר וגו' ועבדו בני ישראל וגו' חנוכת בית אלהינא דנא בחדוה וגו' ויעשו בני הגולה את הפסח. ובנין הורדוס דוחק לומר. לפי שסיפר יוסף בן גוריון בפרק י"ה מספרו בענין חנוך הבית שעשה אותו היום משתה בכל שנה ושנה בכל מדינות יהודה. וזה א"ל ביום הכפורים:

סליק לה מסכת תענית

פירוש המשניות להרמב"ם

נושאות חן בעיני רואיהן היו אומרות **אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה.** שאין אשה אלא לבנים ובחרו יום חמשה עשר באב לפי שבו נסתלקה המגפה ממתי מדבר בשנת הארבעים כי המות היתה הרבה בכל ט' באב ובשנה האחרונה נסתלקה במלך שלמה. הקב"ה שהשלוש שלו: **אמו.** כנסת ישראל: **זה מתן תורה.** יום הכפורים שבו נתנו לוחות אחרונות: **זה בנין בית המקדש.** שנתחנך ביום הכפורים:

נשלמה מסכת תענית

הָיוּ אוֹמְרוֹת, בָּחוּר, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה, מָה אַתָּה בּוֹרֵר לָךְ. אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בַּנּוֹי, תֵּן עֵינֶיךָ בַּמִּשְׁפָּחָה. (משלי לא) שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי, אִשָּׁה יִרְאַת יְיָ הִיא תִתְהַלָּל. וְאוֹמֵר, תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ, וִיהַלְלוּהָ בַּשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר[ג], (שיר השירים ג) צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה[ד] בַּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לּוֹ אִמּוֹ[ה] בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ. בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ, זוֹ מַתַּן תּוֹרָה[ו]. וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ, זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ[ז], שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. אָמֵן[ח]:

נשלמה מסכת תענית

גדולים בחכמה וירואה. ושאין במשפחתם חכמים וירואי ה' אותם בשם יקראו שאינם מיוחסים: **ואומר תנו לה כו'.** גם זה הפסוק היו אומרות. ולא שייך למפרך מאי ואומר: **וכן הוא אומר צאנה וכו'.** רבן שמעון בן גמליאל קאמר לה. ופי' הר"ן לאנה משמע שיולאות וחולות: **זה בנין בית המקדש.** פירש הר"ב שנתחנך ביוה"כ. כלומר שגם יוה"כ היה בתוך ימי החנוך. כדאמרינן במלכים א' סימן ח' ויעש את החג שבעת ימים ושבעת ימים. ומפורש בגמ' דמ"ק דף ט' דשבעת ימים היה החינוך קודם לשבעת ימי החג. ונמצא שבשבעה בחשרי שהם שני ימים קודם יוה"כ התחילו ימי החינוך. ומ"מ מקרי יוה"כ יום שמחת לבו. דלא למעוטי שאר יומי אלא שעל כל פנים היה הוא יום חדוה ושמחת החינוך. ואין לומר שעל בית שני נדרש בכאן דהא כתיב בעזרא ו' ושיליח ביתא דנא עד יום תלתא לירח אדר וגו' ועבדו בני ישראל וגו' חנוכת בית אלהינא דנא בחדוה וגו' ויעשו בני הגולה את הפסח. ובנין הורדוס דוחק לומר. לפי שסיפר יוסף בן גוריון בפרק י"ה מספרו בענין חנוך הבית שעשה אותו היום משתה בכל שנה ושנה בכל מדינות יהודה. וזה א"ל ביום הכפורים:

סליק לה מסכת תענית

פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת תענית

והמתינו עד חצי החדש ואז בטחו בנפשם והאמינו בעצמם והרגישו בו רצון הבורא והשבת אפו וסילוק חמתו מהם ולפיכך עשו אותו משם והלאה יום משתה וששון.

סליק פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת תענית

מלאכת שלמה

נמור וכו'. **בחור שא נא עיניך וכו'.** גמ' מ"ר יפיפיות שבהן מה היו אומרות תנו עייניכם ליופי שאין האשה אלא ליופי מיוחסות שבהן מה היו אומרות תנו עייניכם למשפחה לפי שאין האשה אלא לבנים וכשיהיו בניך מיוחסין הכל קופצין עליהם בין זכרים בין נקבות. **מכוערות שבהן מה היו אומרות.** קמו מקחכם לשם שמים ובלבד שתעטרונו בזהובים ע"כ אבל בירוש' אומר הנאות היו אומרות תן עיניך במשפחה. **שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל.** ואומר תנו לה מפרי ידיה ויהללוה בשערים מעשיה כל זה ליתיה לא בבבלי ולא בירושלמי וכן ג"כ ברב אלפסי ז"ל ליתיה וגם ה"ר יהוסף ז"ל מתקו וגם כתב מה אתה בורר ק"ל את מי אתה וכו'. וכתוב שם בספר כל בו ויש תמהין איך היה עוד המנהג הזה בעיני החכמים שיתופו אים את אשתו וחתן ושנוס דומה כאילו היו בנות הפקר ואין זה תימה כי יש לדעת שכל מי שידו מגעת להשיא בתו שם לא היה שואלה שם שאם היתה קטנה מה תועיל חטיפתו הרי אינה מקודשת בלתי דעת אביה ואם היתה נערה או בוגרת אם מושם לזה לא יתחנה לאלתא ואם יתירנה לאלתא יחתירנה שלא להתקדש אלא להגון לה והדבר ידוע שאינה מתקדשת אלא לדעתה אבל המנהג בשביל הבנות שאין יד אביהן משגת להשיא אותן ואולי היו יושבין עד שתבלין ראשן אם לא ע"י המנהג הזה. **וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו.** כלומר ביום הכפורים נקרא יום שמחה כמו שאמר ביום חתונתו זו מתן תורה שנתחתן הקב"ה עם ישראל ביום שעמד על הר סיני היו כמו האירוסין ויום הכפורים היו כמו הנשואין וביום שמחת לבו זה יום בנין בית המקדש שלזה בו למחרתו ואמר ועשו לי מקדש ע"כ.

סליק פרקא. ומליקא לה מסכת תעניות. בעה"י המשמח חתן וכלה נתחיל מסכת מגילה.

סג נ"ל דלהכי מיימי הך קרא, דר"ל אע"ג דביו"כ לא שייך שיזוכרו בחור שא נא וכו', דוכי ס"ד שישראל קדושים יתעסקו ביו"כ הקדוש והטהרה בשדוכים. ע"ז משיב וכן הוא אומר וכו', דביו"כ התכוונו להקב"ה שנקרא בחור בשיר השירים כולו, דנאמר בחור כארזים [שיר ה' פט"ו], שא נא עיניך מה אתה בורר לך, ר"ל איה אומה קדושה בעולם כאומה זו. אל תתן עיניך בנוי, דאע"ג שחטאו לפניך תתן עיניך במשפחה, כמו כמו שמוכיח הכל יופי שלהם, דאפי' כשעושין מצוות, כוונתם רק להמיף לך, כמ"ש חסיד שלהן, ומקרבין נחומין לאלה דשמיא, אבל ומצלין לחיי מלכא ובנוהי [כר"ה ד"ל מ"]. וכן חסד לאומים חטאתם [כב"ב ד"ו ע"ב]. אבל אשתך האלשה הקטנה, שהיא ירא"ה, היא תתהלל, שעומדת היום לפניך בכלה מקושטה, ואומרת כאביה, הא

דולקים בחנוכה ויש אומרים גם י) ביום הראשון וביום האחרון מנהג רבותינו נוחי נפש לאסור מלאכה עכ"ל ונראה קצת ראיה מדקראו להו חנוכה לומר חנו בכ"ה דאי אין איסור כלל במלאכה מאי חייה שייך כאן דדוחק הוא לומר דר"ל חייה ממלחמה יא) ועוד דרשו רז"ל במדרש (פסיקתא רבתי פרשת בהעלותך) שחנוכת הנשיאים היתה בחנוכה והקדוש ברוך הוא שילם להם שכרם בימי מתתיהו וכו' הנה כשם שהנשיאים כל אחד עשה ביומו יום טוב (מדרש רבה נשא פר' יג סוף אות ג) גם בחנוכה יש להם לעשות יום טוב בענין ביטול מלאכה ומטעם זה נהגו להרבות בסעודות ובפרט הנשים שהנס נעשה על ידי אשה והוא הדין לענין מלאכה שאסור לנשים וכדין רשם תדש (סי' תיז) ועיין בהגהות התדשות לספר מרדכי (שם אות ג): **והיה אומר מהר"מ וכו'.** ואיכא למידק היא גופה קשה למה לא קבעוס למשתה ולשמחה כמו בפורים. ונראה דבפורים עיקר הגזירה היתה לפי שנהנו מסעודתו של אותו הרשע (מגילה יב.) ועל כן נגזר עליהם להרוג ולאבד את הגופים שנהנו מאכילה ושתייה של איסור ושמחה ומשתה של איסור וכשעשו תשובה עינו נפשותם וכמו שאמרה אסתר לך כנוס את כל היהודים [וגו'] ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים וגו' (אסתר ד טז) ולפיכך קבעוס למשתה ויום טוב לזכור עיקר הנס אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה כדמיא בגרייתא שגזר עליהן אותו הרשע לבטל התמיד ועוד אמר להם מצוה אחת יש בידם אם אתם מבטלין אותה מידם כבר הם אבודין ואיזה זה הדלקת מנורה שכתוב בה (שמות כז כ) להעלות נר תמיד כל זמן שמדליקין אותן תמיד הם עומדין כו' עמדו וטיימאו כל השמנים וכשחזרו בתשובה למקור נפשם על העבודה הושיעם יי' על ידי כהנים עובדי העבודה בגית יי' ע"כ נעשה הנס גם כן בנרות אחת אשר הענו נפשם למות על קיום העבודה ולפיכך לא קבעוס אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב: **ולענין** הלכה נראה לע"ד דלא כמהר"מ דמנהג זה שמרבים בסעודה כבר נהגו בו גדולי הדור הקדמונים ומהרש"ל (בתשובה לעור) יב) כתב גם כן דברמב"ם משמע .ימי שמחה הן וכן כתב המרדכי האחרון עכ"ל ועיין ברמב"ם פרק ג' הלכה ג' וז"ל מהר"ם מאוסטרייך (מנהגי מהר"ם סי' תקמא) דבחנוכה יש לנהוג שמחה ומשתה וכן מוכח קצת ברמב"ם (שם) יג) ויש מביאין ראיה מפרק ב' דשבת במרדכי (סי' רעט) והוכיחו קצת מרבינו יואל (באמי"ה סוף הל' חנוכה) שפסק בברכת המזון אם לא אמר על הניסים מחזירין אותו ש"מ דשאני משאר הימים ולא סגי בלא פת עכ"ל:

תרעא א **ויען כי אירע הנס בנרות** וכו'. נפרק בתה מדליקין וקאמר דצריך להדליק הנרות בערב בכל לילה מימי חנוכה על פתחי הבתים כדי לגלות ולהראות הנס וז"ל הרי"ף (פ:) והילכך מברכין אנשא כל [יומא] ויומא מתמניא יומי דחנוכה הואיל ובכל יום ויום היה הנס מתחדש באותו פך של שמן עכ"ל:

ב **והזהיר בהן יהיו לו בנים תלמידי חכמים.** נפרק בתה מדליקין ופירש רש"י לכתיב כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה

דרכי משה

תרע (א) **וכתב** מהר"א מפראג וז"ל אבל במרדכי הארוך כתב ובמגילת תענית (פרק ט) אמרו שקבעו יום טוב משום חנוכת המזבח וכן כתב אור זרוע (הל' חנוכה סי' שכא) וכן משמע במדרש (פסיקתא) רבתי פרשת בהעלותך (פיסקא חנוכה) והכא אומר שקבעוהו משום הנס וי"ל דמשום זה קבעו משתה ושמחה אבל להלל ולהודות קבעו משום נס וכן משמע מפירוש רש"י עכ"ל ואפשר שלזה נהגו במשתה ושמחה. ומצאתי בהגהות מנהגים (ר"א טירנא מנהג חנוכה עמ' קמו אות כט) סעודת חנוכה רשות ולכך נהגו לומר מזמורים ולהרבות בו שבחות כדי שיהא כסעודת מצוה כן השיב מוהר"מ עכ"ל: **וכתב** הר"ן פרק במה מדליקין דף (ע ע"ב) (י. דיבור ראשון) [שגזרו היונים על כל הבתולות שיבעלו להגמון תחלה] וע"י אשה אירע הנס [דאמרינן במדרש] דבתו של יוחנן כהן גדול האכילה לראש האויבים גבינה לשיכרותו וחתכה ראשו וברחו כולם על כן נוהגין לאכול גבינה בחנוכה עכ"ל וכן כתב הכל בו (סי' מד ג ע"ג) יד): (ב) **ויום** השמועה כבפניו דמי כמו שכתב המרדכי בפרק בתרא דמועד קטן (דף שצ"ד ע"ג) (סי' תתקט) וכמו שיתבאר ביו"ד הלכות אבלות (סי' תא). מצאתי בקובץ אחד המנהג להתענות על אביו ועל אמו בחנוכה עד חצות עכ"ל ולא ראיתי שחוששין לזה. ועיין לעיל סימן תקס"ח (ארוך אות ד) אי מתענין תענית חלום בחנוכה אי צריך למיתב תענית לתעניתו:

הגהות והערות

י) **אולי** צ"ל "רק" ביום הראשון וכו': יא) **ולמד** הב"ח חנייה זו מנוחה משביתת מלאכה, [ועיין מהרש"א שבת כא ע"ב ד"ה מאי חנוכה], לעומת זה הלבוש סימן זה ס"א כתב וז"ל וקראום חנוכה שתי תיבות "חנו כ"ה" ולשון חנו משמע שחנו מנסיעתם למלחמה מלשון ויסעו ויחנו ולא מלשון שביתה ממלאכה ולכך מוחרים הם במלאכה עכ"ל, ועיין גם בברכי יוסף סימן זה אות ד: יב) **והביאו** גם כן המטה משה סימן תתקצג והט"ז סק"ד ועיין גם בשו"ת מהרש"ל סוף סימן פה, ובים של שלמה בבא קמא פרק ז' סימן ל"ז:

יג) **עכ"ל** מהר"ש: יד) **קטע** זה וכתב הר"ן הוא השלמה מדרכי משה הארוך סימן זה וכן הוא בכת"י ד"מ סימן זה ועיין מה שכתבנו בהגהות והערות סימן תרעה אות ב:

תרעא א) **בגמרא** שלפנינו איתא אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים, ומפרש רש"י דקאי על נר שבת וחנוכה ובראב"ש סימן יג הגירסא "הרגיל בנר חנוכה" והגיה הגר"א "ושבת" ועיין ברי"ף י ע"ב ור"ן שם:

ב והיה אומר הר"מ מרוטנבורג (שו"ת מהר"ם ב"ר ברוך ד"פ סי' תרה, תשב"ץ קטן סי' קע) **שריבוי הסעודות שמרבים בהם הן סעודות הרשות.** כן כתב גם כן המרדכי בפרק מקוס שנהגו (סי' תרה) בשם הר"ם: **כבר** כתבתי בסימן (ת"ר) [ת"כ] (סוף ד"ה ועל לידוק הדין) דלדברי הכל מברין את האבן בחנוכה:

תרעא א ויען כי אירע הנס בנרות תיקנו להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר הנס. פשוט בפרק במה מדליקין (שבת כא.): **וצריך כל אדם ליזהר בהן מאד ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליקן.** כן כתב הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ד הי"ג) וכתב הרב המגיד דהיינו מדתנן בפרק ערבי פסחים (פסחים לט:) שאפילו עני שבישראל אל יפחתו לו מארבע כוסות של יין וטעמא משום פרסומי ניסא: **והזהיר בהן יהיו לו בנים תלמידי חכמים.** בפרק בתה מדליקין (כג:) הרגיל בנר חנוכה ובר שבת א) הויין ליה בנים תלמידי

בפניהם. וקראום חנוכה חנו בכ"ה: ב והיה אומר הר"מ מרוטנבורג ז"ל שריבוי הסעודות שמרבים בהם הן סעודות הרשות (א) שלא קבעום אלא להלל ולהודות ולא למשתה ושמחה: ג אין מספידין בהן אלא לחכם בפניו (ב). ולעיל בהלכות ראש חדש (סי' תכ) כתבתי אם יש לומר בהן צידוק הדין:

סימן תרעא

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] טעם להדלקת נרות: צריך ליזהר בהן מאד: שכר הזהיר בהן: [ב] כמה נרות מדליק: [ג—ד] נר שיש לו שתי פיות או שמילא קערה שמן והקיפה פתילות: [ה] באיזה מקום מניחן ועיין בסמוך: [ו] שיעור גובה מקום הנחתן: [ז] באיזה מקום מהפתח מניחן: אימתי מניחן בצד ימין: מקום הנחתן בבית הכנסת: [ח] דין חצר שיש לה שני פתחים:

א ויען כי אירע הנס בנרות תיקנו להדליק נרות בכל לילה כדי להזכיר הנס. וצריך כל אדם ליזהר בהן מאד ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליקן. והזהיר בהן יהיו לו בנים תלמידי

ח"א דף כא ע"ב טעמא כנגד פרי החג כו'. יש לעיין דודאי לא פליג ב"ש בהא דמעלין בקודש דילפינן מקרא כפירש"י ובפרי החג ודאי דאיכא טעמא כדאמרינן יח] לפי שהם נגד ע' אומות עובדי כוכבים שיהיו פוחתין והולכין וי"ל דה"נ איכא טעמא כמ"ש הב"י יט] והרא"ש בתירוץ א' שהיה הנס גם בליל ראשון לפי שהיה מעיקרא מתחלק לח' חלקים נמצא ח' חלקים שמן היו פוחתין והולכים מלילה לילה וה"ק ב"ש כנגד פרי החג כיון דאיכא טעמא לית לן למיחש להא דמעלין בקודש כו' ה"נ הכא איכא האי טעמא וק"ל: **מאי חנוכה כו'.** ופירוש הר"ן כלומר חנו בכ"ה כו' ע"ש וק"ק מאי תניית שייך הכא כיון דהותר בהן מלאכה ולא נתנו לי"ט אלא להלל ולהודות א] ונראה לפרש דנקרא חנוכה ע"ש חנוכת המזבח כדאמרי' בפרק ר' ישמעאל ב] דבית חשמונאי גנזו אבני מזבח ששקצו אנשי עו"ג לע"ז והוצרכו לבנות מזבח חדש ולכך נקרא חנוכה ולא קאמר הכא מאי חנוכה אלא מאיזה נס קבעו אותו להדליק בו נרות גם לפי מדרש ב"ר ג] שמלאכת המשכן נגמרה בכ"ה בכסליו ולא חנכוהו עד ר"ח ניסן ושבו נולדו האבות והקב"ה שילם לו בימי מתתיהו כו' היינו נמי שהיה כמ"ש ששלם לו להיות ביום חינוך המזבח ע"י מתתיהו ששקצו אנשי עו"ג מזבח הישן: **טמאו כל השמנים כו'.** ולא היה אפשר לתקן שמן טהור עד ח'

תלמוד בבלי <עוז והדר> עמוד מס 474 ג שבת תלמוד בבלי הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מוותרין לישא ערב הרגל. כלומר מותר לכתחלה ותע"ג דשבעת[ד] ימים של קעודה יהיו ברגל: עיקר שמחה. דיסודין חד יומא וכשאר יומי לא חשיב מערב שמחה בשמחה: עיקר טירהא. דיסודין ביום ראשון: לחד יומא לא משהו אינשי. כלומר כיון שאינו יכול להתחיל אלא בערב הרגל אין מחמתיען עד הרגל דלמא מתרמי מלתא דלא מצי מתחיל בערב הרגל ולא[ה] ממתיל כל הרגל: ועביד ז. יומי שמחה להכא ולהכא לתוכחת הבית ולרגל: דהלמא מינטר לא נטרינן. דיסודין עד הרגל לא מינטר אינשי: אי הכי. דהיכא דלא מיקרי ליה עבד מיצעי ליה לעיורי בגנין עד הרגל כי היכי דלמתרמי ליה תוכחת הבית ברגל: אמה כליא עורב. הגג כלה ומקצר למעלה עד כאמה ומתפין אותו שם בגרזל ומסמרים כדי שלא יפנו העוברים עליו זהו לא תשיב בגנין: דהלמא אמה כליא עורב נמי צורך בנין הוא. להכי לא שייריה אלא כל היכא דאיתרמי ליה לדיסודין ברגל לא ידעינן מגלן דלא עבדינן: שמע מינה הני לחוד. דלא מצי למיעבד ליה ביחד אפילו מתרמי: לא עשו ישראל יום כפורים. לפי שבשעה ימיה שלפני קיומו כל[ו] יום עשו שמחה ומשמה דכתיב ויעש שלמה בעת ההיא את חג שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום: וקרבן יחיד. של נשיאים: דאיסור סקילה. דמגור מכרת: וקרבן צבור. דמה שהיו מקריבין בימי תוכחת הבית קרבן צבור הוא: התם. בשבת דגבוה הוו קרבנות: הכא. בתוכחת הבית דהיינו משמה: הכא נמי לעבדו. קרבנות מיכל לא ליכלו: ביום השביעי. ומשמע לן יום ז' היינו שבת: דלמא שביעי לקרבנות. אפשר הקריב נשיא שני בערב שבת מקריב נשיא שביעי בחד בשבת ומאי שביעי שביעי לקרבן נשיא: ביום עשתי עשר יום. אלו יום יחיד משמע מה יום לקוף אחין בו הפסק אף כולהו י"ל יום לקוף לדיבא הפסק בתיעיס אפילו בשבת: דלמא ימים הראויין. למשמה עבד משמה לאפוקי יום הכפורים: גמר יום יום מהתם. מנשיאים דמשכן דגמרינן מתרי קראי דהוו לרופים אפילו בשבת אף משמה דתוכחת הבית הוו י"ל לרופים ואפילו [ביום"כ]: כ"ד רננות. כתיבי בפרשה בין לנה ותחנה ותפלה ובקשה: פרשת נדרים. מסכת נדרים: ביום השביעי. של חג היינו בעשרים ושמיני: וכתיב וביום עשרים ושלשה. אלמא דבעשרים ושמיני ובעשרים ושלשה איפטורו מיניה: שלי צורה. כלומר תכמיה: פלס מעגל רגלך. כלומר שקול מצות ועיין בהן אינו מצוה גדולה ועשה הגדולה: וכתיב ארח חיים פן תפלס. דמשמע כל מצוה שאתה לידך עשה אותה בין גדולה בין קטנה ואל תניח קטנה מפני הגדולה: מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים. תפלס פלס[ז] מעגל רגלך שתעשה אתה הגדולה ותכריח יעשו קטנה ומצוה

איבעי ליה למינטר עד החג. כדי שלא יתבטלו ישראל ממלאכתן כל כך: **איבעי** ליה לשיורי באמה כליא עורב. שלא היה צורך הבנין כ"כ ואע"פ שהוא מהבנין כדי שלא ימיתו הטומאה אין זה צורך כל כך וגם בשעת הבנין ממן שלא היה[ח] הסכינה שורה בו לא היה צורך[ט]:

כאן

מוותרין לישא ערב הרגל קשיא לבולהו לא קשיא למאן דאמר משום שמחה עיקר שמחה חד יומא הוא למ"ד משום טירהא עיקר טירהא חד יומא הוא למ"ד משום ביטול פריה ורביה לחד יומא לא משהי אינש נפשיה ודאין מערבין שמחה בשמחה מגלן דכתיב [א] ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים [לפני ה' אלהינו] שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה איבעי ליה למינטר עד החג ומיעבד שבעה להכא ולהכא ודלמא מינטר לא נטרינן והיכא דאתרמי עבדינן איבעי ליה לשיורי[ב] פורתא שיורי בנין בהמ"ק לא משיירינן איבעי ליה לשיורי [ג] באמה (ד) כליא עורב אמה כליא עורב צורך בנין הבית הוא אלא מדמייתר קרא מכדי כתיב ארבעה עשר יום ושבעת ימים למה לי שמע מינה הני לחוד והני לחוד א"ר פרנך א"ר יוחנן אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא מאי דרוש אמרו קל וחומר ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וקרבן יחיד דוחה שבת דאיסור סקילה מקדש [ה] דקדושתו קדושת עולם וקרבן צבור ויום הכפורים דענוש כרת לא כ"ש אלא אמאי היו דואגים התם צורך גבוה הכא צורך הדיוט הכא נמי מיעבד ליעבדו מיכל לא ניכלו ולא לישתו אין שמחה בלא אכילה ושתיה ומשכן דדחי שבת מגלן אילימא מדכתיב [ב] ביום הראשון [ג] וביום השביעי דלמא שביעי לקרבנות אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא [ד] ביום עשתי עשר יום מה יום כולו רצוף אף עשתי עשר כולן רצופין ודלמא ימים הראויין כתיב קרא אחרינא [ה] ביום שנים עשר יום מה יום כולו רצוף אף שנים עשר יום כולן רצופין ודלמא הכא נמי ימים הראויין אם כן תרי קראי למה לי ומקדש דדוחה יום הכפורים מגלן אילימא מדכתיב ארבעה עשר יום ודלמא ימים הראויין גמר יום יום מהתם יצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא ומגלן דאחיל להו דתני[ו] תחליפא [ז] [ח] ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו לאהליהם שהלכו ומצאו נשיהם בטהרה שמחים שנהנו מזיו השכינה וטובי לב שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבן זכר על כל הטובה שיצתה בת קול ואמרה להם כולכם מזומנין לחיי העולם הבא לדוד עבדו ולישראל עמו בשלמא לישראל עמו דאחיל להו עון יום הכפורים אלא לדוד עבדו מאי היא אמר רב יהודה אמר רב [ט] בשעה שביקש שלמה להכנים ארון למקדש[י] דבקו שערים זה לזה[כ] אמר שלמה עשרים וארבע רננות ולא נענה פתח ואמר [ל] שאו שערים ראשיכם וגו' ולא נענה כיון שאמר [מ] ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו הכל שמחל לו הקב"ה על אותו עון. ר' יונתן בן עסמיי [נ] ורבי יהודה בן גרים תנו פרשת נדרים בי ר' שמעון בן יוחי איפטור מיניה באורתא לצפרא הדור וקא מפטרי מיניה אמר להו ולאו איפטריתו מיני[ס] באורתא אמרו ליה למדתנו רבינו [ע] תלמיד שנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת שנאמר ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וכתיב [פ] וביום עשרים ושלשה לחדש השביעי שלח את העם אלא מכאן לתלמיד הנפטר מרבו ולן באותה העיר צריך ליפטר ממנו פעם אחרת א"ל לבריה בני אדם הללו אנשים של צורה[צ] הם זיל גביהון דליברכוך אזל אשכחינהו דקא רמו קראי אהדדי כתיב [ק] פלס מעגל רגלך וכל דרכיך יכונו וכתיב [ר] אורח חיים פן תפלס לא קשיא כאן במצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים כאן

בת שבע ומיתת אוריה שלא נענה שלמה בנו בעת שדבקו שערים זה בזה ולא נפתחו שיכנס הארון אלא כשאמר ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נודע לכל שנחל הקב"ה לדוד עבדו אותו עון ולישראל עמו שיצאת ב"ק ואמרה כולכם מזומנים לחיי העולם הבא. ר' יונתן בן עבראי ור' יהודה בן גרים תנו נדרים בי רשב"ע איפטור מיניה באורתא בצפרא נמי אתו וקא מיפטרי אמר להו ולאו כבר איפטריתו אמרו לו לימדתנו רבינו תלמיד הנפטר מרבו ולן וכו' שרד לגבייהו בריה דיברכיה אזל אשכחינהו דמפרשי פלס מעגל רגלך במצוה (שאי אפשר) [שאפשר] לעשותה ע"י אחרים אבל

חשק שלמה על ר"ח ט) דנרי ר' אמת מתלת פירושלמי כפן אלכס ז' ס"ל נא עלם מלמת נפקת טרמוסת.

הגהות וציונים א) בכת"י נוסף **בבנין הבית**: ב) בכת"י ובע"י נוסף **רב** תחליפא: ג) בכת"י אדון **בית** קדישי הקדשים (וכמו בשבת ובסנהדרין): ד) בכת"י זה **בזה**: ה) בכת"י **מינאי**: ו) בכת"י **דישה**. וכ"ה נכון (דק"ס): ז) בכת"י נוסף ולא **מצי** מתחיל: ח) בכת"י **בכל**: ט) צ"ל **בפלס** (באה"ע): י) עי' הגרי"א חבר בילקו"מ שמגיה בדברי התוס' ע"פ הערוך המובא בתוס' מנחות שצ"ל בזמן **שהיה** השכינה, ולפי דבריו נראה גם שצ"ל וגם בשעת הבנין **הראשון** בזמן **שהיה** (עי' בתוס' המצויינים במסורה"ש): כ) נדצ"ל ר"י **דאמר** משום **עזיבוב** שמחה ורב **דאמר**:

מסורת הש"ס עם הוספות

ט) [שבת ל. ערכין ו. ע"ז מגמות קו.] מדוע פ"ל מ"ע, ב) [שבת ל. ע"ז], ג) שבת ל. סנהדרין קו:, ד) שבת דף לג:, ה) עיין תענית טז. וברש"י שם ד"ה ארם, ו) [עי' תוספות שבת ל. ד"ה מכלא ותוס' מגמות קו. ד"ה כלא וכערכין ו. ד"ה כגון].

הגהות הב"ח

(ח) גמ' בתמה כליא עורב ר"ב לשון כלון ומניעה הערוכי' מליבב וכן פי' הערוך אלא שבתב דמקדש דאסון לא היה ליה לריך כליא עורב ע"ש ותתוס' בפרק כ' עקיבא בתנו דמוכח כאן שהיה ממקדש דאסון כליא עורב:

גליון הש"ם

גמ' דקדושתו קדושת עולם. עיין תוספות דף טז ע"ב תוס' ד"ה קדושתו:

תורה אור השלם

א) וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת הַהִיא אֶת הַחָג וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם: [מלכים א ח, סה]

ב) וַיְהִי הַמְּקָרֵב בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קָרְבָּנוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה: [במדבר ז, יז]

ג) בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד: [במדבר ז, מח]

ד) בַּיּוֹם עַשְׂתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן עָכְרָן: [במדבר ז, עב]

ה) בַּיּוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן עֵינָן: [במדבר ז, עח]

ו) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטֹבֵי לֵב עַל כָּל הַטּוּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: [מלכים א ח, סו]

ז) שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבוֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: [תהלים כד, ז]

ח) יְיָ אֱלֹהִים אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ זָכְרָה לְחַסְדֵּי דָוִד עַבְדֶּךָ: [דברי הימים ב ו, מב]

ט) וּבַיּוֹם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי שִׁלַּח אֶת הָעָם לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל הַטּוּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ לְדָוִד וְלִשְׁלֹמֹה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: [דברי הימים ב ז, י]

י) פֶּלֶס מַעְגַּל רַגְלֶךָ וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכּוֹנוּ: [משלי ד, כו]

כ) אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע: [משלי ה, ו]

רש"י בת"י דאמר דאמ' משום שמחה. רב יהודה אמר[ב] מעשה שמחה ורב אמי מפני שמחת שמחת הרגל אתרוהו קל מגזר. ומאן דאמ' מפני בטול פריה ורביה. אמור ליטל אמה כמוצר מעשה דלא סריגן ודלא מעבי רבינו ולא ערב הרגל ולא לחד יומא לא מעבי רבינו ולא ערב הרגל ולא לחד יומא לא מעבי רבינו ולא ערב הרגל ולא לחד יומא ל

קלב במדבר י בהעלתך אונקלוס

מֵאֹיְבֵיכֶם: (י) וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

וְתִתְפָּרְקוּן מִסַּנְאֵיכוֹן: י וּבְיוֹם חֶדְוַתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן וְתִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא עַל עֲלָוָתְכוֹן וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וִיהֵוְיָן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא קֳדָם אֱלָהָכוֹן אֲנָא יְיָ

רש"י

(י) **על עלתיכם.** בקרבן לבור הכתוב מדבר (ספרי עז. ערכין יא:): **אני ה' אלהיכם.** מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות, שנאמר ותקעתם, הרי שופרות, לזכרון הרי זכרונות, אני ה' אלהיכם, זו מלכיות וכו':

העמק דבר

במלחמת גוג ומגוג שאז יכירו כל העולם גדולת ישראל ויקבלו את ה' אלהי ישראל למלך[42].

(י) וביום שמחתכם: לא נתבאר מהו יום שמחת ישראל. ובספרי תניא: אלו שבתות, ר' נתן אומר אלו תמידים. אבל זה אינו אלא **דרש** על "וביום" לרמוז גם אלו[43], אבל **עיקר הפשט** שהוא יום המצוין בשמחה לא נתבאר. **והראב"ע** כתב שהוא בשובם ממלחמה בניצוח[44]. **ואנחנו לא ראינו בכל המקרא שעשו מלכי ישראל הצדיקים והשופטים כן**[45].

אלא עיקר הפירוש הוא יום חנוכת המזבח, וכדתנן שלהי מסכת תענית (כו,ב) "ביום חתונתו" (שה"ש ג,יא) - זה מתן תורה[46], "וביום שמחת לבו" - זה בנין בית המקדש, והיא שמחת לב ישראל גם כן[47]. והיינו דכתיב בדברי הימים ב' (ה,יג)[48] "וכהרים קול בחצוצרות וגו' ובהלל לה' כי טוב כי לעולם חסדו". והכי כתיב בחנוכה[49] דעזרא (ג,י) "ויעמידו הכהנים מלובשים בחצוצרות[50] וגו' ויענו בהלל ובהודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו", למדנו שאז אמרו הלל גם כן כמו ביום התקדש חג.

משך חכמה במדבר פרק י פסוק י

וביום שמחתכם כו' ותקעתם בחצוצרות. יעוין ספרי. ובפשטא דקרא הוא כל זמן שיהיה חינוך המזבח או העזרה צריך לתקוע בחצוצרות, וזהו שמחה, כדאמר בפ"ק דמו"ק, דשמחה דחי שבת ויוהכ"פ, יעו"ש, וזה שמחת חינוך. וכן אתה מוצא בחינוך הבית בשלמה, שהיו ק"כ כהנים תוקעים בחצוצרות. וכן אתה מוצא בחנוכת עזרא בשעת בנין המזבח ובעת קידוש העזרה. וכן בחזקיה היה כמו חנוכת הבית, שאחז במעלו העמיד פסלים בבית ועשה עפ"י הדיבור חינוך בית ד', וזה שאמר אתם מלאתם ידכם לד', וזה דהוי מלואים, וזה שאמרו הוראת שעה הוי, ולכך ויעמדו הלוים בכלי דוד והכהנים בחצוצרות. יעו"ש. וכן כתיב שם ויהללו עד לשמחה. וכן בנחמיה י"ד פסוק י"א. וכן בעזרא ג' ויעמידו הכהנים מלובשים בחצוצרות וכו' ורבים בתרועה ובשמחה וכו'. ויעוין בירושלמי הוריות, דפריך דסמכו חזקיה והקהל על השעירים לר' יהודה, דשעירי חטאת אין בהם סמיכה, ומשני הוראת שעה הוי, והוא דהיו כמו מלואים, דר' יודא אזיל לטעמיה, דשעיר נחשון, שהיה מלואים טעון סמיכה, ור"ש דסבר, דשעיר נחשון אינו טעון סמיכה סבר, דשעירי עו"ג טעונין סמיכה. וזה נכון מאד. ולטעמייהו אזלי ר' יודא ור"ש. ודו"ק. וזה נכון. וקרוב לזה באבן עזרא. ולא נזכר חצוצרות רק בכהנים. אבל בלוים לא נזכר בכלי שיר שלהם חצוצרות, ואין פוחתין משני חצוצרות קאי על כהנים. יעו"ש. והתוס' כתבו להיפך בכ"מ. ואכמ"ל. ובדברי הימים א' ט"ו שהיו מעלים הארון והכהנים בחצוצרות. יעו"ש. ונראה, דהשבת הארון היה כמו חינוך והי' צ"ל בתרועה בחצוצרות. וכן עשה דוד בסוף כשהעלוהו הכהנים בכתף. וזה יום שמחתכם. ולכן אמרו הפרות במזמור יתמא בחצוצרות וקול שופר הריעו, כדאמר הגמ' בעו"ג, דזה המזמור אמרו הפרות. וכן עשה דוד בחצוצרות. וזה בתרועה ובקול שופר, שמואל ב' ק' ו' ובד"ה ט"ו בתרועה ובקול שופר ובחצוצרות. ודו"ק:

מכבר פירשתי, דביום שמחתכם הוי עת חנוכת המזבח, וזה בחזקי' הוי חינוך, לכן היו מחצרים בחצוצרות, ולכן הי' בשמחה. ומזה נראה דלמד יחזקיה לסמוך על שעירי חטאת, דאמר ירושלמי הוריות, דהוי הוראת שעה, וגם לר"ש דסבר שעירי עכו"ם טעונין סמיכה מוכרח לאמר, דהי' הוראת שעה דדוקא בשעיר שנכנס דמו לפנים אמר דטעון סמיכה, יעוין מנחות צ"ב, אבל הנך שעירי חטאת דחזקיה היו דמם על מזבח החיצון, ולא בעי סמיכה בצבור, רק חזקי' למד מדכתיב וישחטהו ויחטאהו כראשון בשמיני למלואים, הרי דהיה מלואים ודמו על מזבח החיצון, וסבר חזקי', דהשעיר היה מכפר על עו"ג שעבדו בימי משה, וכן הי' רציחת כהן ונביא במקדש בימי יואש, שהרגו את זכרי' הנביא, וכן היה בשמיני למלואים, שאז הי' מלואים וכפר על העגל שעבדו לו וגם כפר על רציחת חור, וכמו שדרשו ויבן מזבח מזבוח זה חור, לכן כמו שכתוב אצלו כראשון, היינו, שכמו חטאת אהרן הי' קרבן יחיד והי' טעון סמיכה, כן הי' חטאת הצבור טעון סמיכה, ולכן בשעירי חטאת שהיו מלואים היו על מזבח החצון וכפר על עו"ג ורציחה הי' בו סמיכה אף שהי' קרבן צבור. ודו"ק:

ולכן בחנוכה, דהי' מלואים בימי חשמונאים, שבנו מזבח חדש, ששקצום מלכי יון את אבני מזבח, כמפורש עו"ג נ"ב, כתב רמב"ם דהיו ימי שמחה וקבעום לשמחה. ודו"ק:

מג **דבר** ידוע שאסור להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים, וכל שכן שאסור לדבר שם דברי תורה, ולכן אסור לתלמיד חכם לעמוד במקום הטנופת, לפי שאי אפשר לו בלא הרהור תורה [ברכות כד:]. וכתב רבינו הרמ"א בסוף סימן זה דמ"מ מותר לו ליכנס למרחץ אף מתוך הלכה שאינה פסוקה ולא חיישינן שיהרהר, דבמרחץ שומר עצמו מהרהור תורה. עכ"ל. ולא דמי למה שכתוב באו"ח סימן (צ"ב) [צ"ג] (פ"ג) שאין לעמוד בתפלה מתוך הלכה שאינה פסוקה, זהו דוודאי לא יוכל לכוין בתפלה יפה, אבל להרהר במילי דעלמא ביכולת לכוין, שאין צריך לזה כוונה כמובן. [עיין ש"ך סקכ"ח שטרח מזה]. ועוד דהא אי אפשר באופן אחר דא"כ גם לבית הכסא לא יכנוס מתוך הלכה שאינה פסוקה, ומה יעשה כאשר יצטרך באותה שעה, ואם ח"ו דלאונסו יכוין מה יעשה בזה, וכן מפורש בזבחים [קג:]. [וכתב המר"י ז"ל כתב קגולה לזה שיאמר התכנדו מכונדים וכו' כמו שכתוב במו"ח סימן ג' (פ"ח)]: [אה"ח 1234567]

מד **איתא** בשבת [קיח:] אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכת עבידנא יומא טבא לרבנן. ולכן כתב רבינו הרמ"א בסוף סימן זה דכשמסיים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה ונקראת סעודת מצוה. עכ"ל. וגם לאחרים שלא למדו הוה סעודת מצוה [ש"ך סקכ"ז] כדמוכח מהך דשבת. ומשמע במועד קטן [ט.] שביכולת לשייר מעט מהסיום על איזה יום המוכשר ע"ש. ואומרים קדיש דרבנן והדרן עלך, ומזכירים עשרה בני רב פפא ותפלת הערב נא [שם]. ויכולים לשמוח כמה ימים כדמוכח מהך דמועד קטן ע"ש:

מה ודע, שהמהרש"ל בים של שלמה [נ"ק פ"ז סי' מ] רצה להורות שיאמרו על סיום מסכת שהשמחה במעונו, וכתב שכשהורה כך נתבטלה השמחה בענין רע ומר, ואז ראה שאין לחלוק על הקדמונים ע"ש. ולפע"ד אי אפשר לומר כלל שהשמחה במעונו, בשנבין איזה לשון הוא בסעודת נשואין, והו"ל לומר שהשמחה בכאן. אלא הפירוש להיפך, דבעולם הזה אין שמחה שלימה, דשמחת נשואין הוא מפני שהאדם קיים במין ולא באיש, ואלמלא היה האדם חי לעולם לא היה צריך לישא אשה ולהוליד בנים. וזהו שאמרו חז"ל בריש פרק אין עומדין (ברכות נ.) שאמרו ליה רבנן לרב המנונא זוטא בהילולא דמר בריה דרבינא, לישרי לן מר, ואמר להו ווי לן דמיתנן ווי לן דמיתנן, כלומר, דמפני שאנו צריכים למות לכן בהכרח לישא אשה ולהוליד בנים. ולכן אנו אומרים שהשמחה במעונו, כלומר, שפה אינה שמחה שלימה, והשמחה במעונו של הקב"ה כדכתיב (דברי הימים ט' ט"ז מ) 'עוז וחדוה במקומו', האמנם בתלמוד תורה שהיא הגדולה מכל המצות ושנינו באבות (פ"ד מ"ז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, א"כ השמחה פה ואין צריך לומר שהשמחה במעונו. [עיין ש"ך שם דיח"ר ל"י"ט אין לאכול בסיום מסכתא מפני שכן נהגו ע"ש, ואנו אין נוהגין כן ואנו אין מתענין כשיש סיום]:

הלכות צדקה

רמז גודל שכר הצדקה ואם כופין עליה. וכו ז' סעיפים:

א הצדקה היא אחת מעמודי העולם, כדתנן בריש אבות (פ"א מ"ב) על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, והצדקה היא בכלל גמילות חסדים, אלא משום דגדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה כמו שאמרו חז"ל סוף פ"ד דסוכה (מט:), וזכות גדול הוא למי ששערי לבו נפתחין לצדקה וגמילות חסדים. וכך אמרו שם שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ, תלמוד לומר (תהלים לו ח) 'מה יקר חסדך אלקים' ע"ש. וכתיב (משלי מ ו) 'בחסד ואמת יכופר עון'. ואל יאמר האדם מה זה הפרוטה שאני נותן, כך אמרו חז"ל [נ"נ ט:] 'וילבש צדקה כשריון' (ישעיה נט יז), מה שריון זה כל קליפה וקליפה מצטרפת לשריון גדול, אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול:

ב והנותן צדקה כביכול נעשה לו הקב"ה כלוה, כמו שאמרו חז"ל שם (י.) מאי דכתיב (משלי יט יז) 'מלוה ד' חונן דל', כביכול עבד לוה לאיש מלוה. עוד אמרו שם כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות, והמפייסו בי"א ברכות, ודריש לה מקרא ע"ש. וכל הרודף אחר צדקה, הקב"ה ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה ומזמין לו אנשים מהוגנים שיעשה עמם צדקה, ועל זה נאמר (שם כא כא) 'רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד' [שם],

חת"ם שו"ת חאה"ע סימן קכב **סופר**

תשובה קכב

שיל"ת, פ"ב נגהי ליום ד' כ"ו שבט תקע"ד לפ"ק.
רב שלומים מגבהי מרומים לה"ה הרב המופלא עושה פלא הדיין המצויין בהלכה כש"ת מהו' **שמואל** נ"י דיין דק"ק נייאזאטץ יע"א:

תמול הגיעני יקרת מכתבו שאלת חכם חצי תשובה כי מאוד קרא תמה תמה על המנהג שנוהגין שם בגלילות ההמה שכבר אירע כמה פעמים במי שנשא בתולה ונדחית בעילה ראשונה ע"י אונס חולי או פריסת נדה והיתה דחויה עד אחר כמה שבועות, ובהגיע תור נערה ברכו ז' ברכות ושהשמחה במעונו בליל בעילת מצוה, אע"ג שהיה אחר ז' ימי משתה, והם אמרו שמנהג אבותיהם בידיהם, ומעלתו קרא תגר והאריך למעניתו, וכל יקר ראתה עינו, וגם בעיני יפלא, וראוי לבטל המנהג כי קרוב הדבר שברכתם לבטלה:

מ"מ אמרתי מנהג ישראל תורה הוא ומסתמא הורה להם ת"ח אחד כך, ובינותי בספרים, והנה הרוקח סי' שנ"ד כתב וז"ל שמעתי מרבינו ביום שני אחר נישואין רגילים לאכול דגים, ושאלתי אם אבל יכול לאכול עמהם, והשיב כשמפסיק מלאמור השמחה במעונו שוב אינה נקראת סעודת שמחה, אעפ"י שאסור בכל סעודת מריעות, מ"מ הכא כיון דהוי רגילים עד השתא למימר שהשמחה במעונו והשתא לא אמרו לא מקרי סעודת שמחה עכ"ל, והרמ"א קיצר לשונו בי"ד סי' שצ"א [ס"ג], והט"ז שם ס"ק ה' לא ראה בפנים ברוקח וכתב מה שכתב:

וע"ז מייתי ש"ך [סק"ז] דברי ב"ח ממנהג קראקא שאחר בעילת מצוה פוסקים מלומר שהשמחה במעונו ואשר ברא, והרב ב"ש סי' ס"ב ס"ק ז' השיג על הב"ח והש"ך דהא מדינא דהש"ס [כתובות ה' ע"א] בתולה נבעלת ליל ה' ומברכין כל ז'. וראיתי קדוש אחד מדבר ה"ה הגאון בית מאיר [שם ס"ג] שכתב והב"ש לא הקשה ארוקח דלא הזכיר רק שהשמחה במעונו פוסקים מלומר, והטעם משום דהשתא בעו"ה ערבה כל שמחה, וכמו שכתב סוף הסי' שבזה"ז אין מברכים שהשמחה במעונו כל י"ב חודש מטעם זה, א"כ בימי הרוקח לא ברכו רק יומא קמא, דאמרינן במ"ק [ט' ע"א] עיקר שמחה חד יומא, אבל הב"ח הוסיף שלא לברך גם אשר ברא, ע"ז השיג ב"ש, אלו דברי הגאון זצ"ל. ואני אומר אין זה כדי להשיג, דכיון דטעמא משום ערבה שמחה בעו"ה, א"כ פשיטא דלאו דוקא שהשמחה במעונו אמר הרוקח שאין מברכין אלא מכ"ש אשר ברא ששון ושמחה גילה רינה דיצה וחדוה, והשתא שהשמחה במעונו דקאי אמעונו של הקב"ה אמרינן דערבה שמחה ק"ו בן בנו של ק"ו שאין לברך על שמחה שלנו, וגם כל ז' ברכות מכיון שבטלה השמחה בטלה הברכה, כמ"ש הר"ן פ"ק דכתובות [ז' ע"א] למסקנא דלא נפישי ימי ברכה מימי שמחה. ובאמת מנהג זה עדיין נהוג בארץ אשכנז, ומימי לא שמענו ולא ראינו בפ"פ דמיין שברכו מיום שני ואילך שום ברכה, רק פעם אחת ברכו בסעודת שבת ז' ברכות עפ"י הוראת גדול אחד ולעזה עליו כל המדינה, ונ"ל דאותו גדול נמי לא אמרו אלא בשבת דלא שייך ערבה שמחה דאין להזכיר חורבן בהמ"ק בשבת אבל בחול מודה:

מה שכתב המג"א בשם תניא דאם המת היה חביב כל כך שאין יכול להסירו מלבו פטור ע"ש, והרשב"א בחידושיו שם (ד"ה והא"מ) כתב בשם רבו דהכי פירושו דהסוכה מיישבת דעתו ולא"כ גם נחביב מייב ע"ש, ולא"כ דינו של התניא ל"ע[ויין]:

ו יד כתב הטור דהרמב"ם (פ"ו ה"ג) כתב דהחתן כל ז' ימי המשתה פטור מן הסוכה הוא ושושביניו וכל בני החופה, וא"א הרא"ש ז"ל (פ"ב פ"ח) כתב דשושבינים לא מקרי עוסקים במצוה וחייבין בכל המצות וכו', וחתן אע"פ שפטור מכל המצות חייב בסוכה שאפשר לו לשמוח בסוכה. עכ"ל. ובגמרא [כה:] מבואר כהרמב"ם אלא דאיתא שם שיש שהחמירו על עצמם, וכן יש בירושלמי (פ"ב ה"ה), וסובר הרמב"ם דזהו ממדת חסידות והרא"ש פוסק כהמחמירים. ורבותינו בעלי השו"ע בסעיף ו' פסקו כהרמב"ם, וטעם פטורו של חתן לפי שאין שמחה אלא בחופה ובמקום סעודה וא"א לעשות זה בסוכה שהוא מקום פתוח ויתבייש לשמוח שמה, והשושבינים מוכרחים להיות אצל החתן. ונ"ל דכל זה בימיהם אבל האידנא בעוונותינו הרבים ערבה כל שמחה ואין מדרך החתן לשמוח כל כך, וגם השושבינים אינם אצל החתן תמיד וא"א לנו לפטור ממצות סוכה. ועוד דהא בעל כרחך נשא קודם הרגל ואצלינו אין עושין כל ז' ימי המשתה סעודות כידוע, ולכן אצלינו קיי"ל כהרא"ש והחתן והשושבינים חייבים כולם בסוכה[ויין], ולענ"ד נראה שזה היה עיקר טעמו של הרא"ש ז"ל ועיין בסעיף הבא:

טו וכתב רבינו הרמ"א דסעודת ברית מילה וכן הסעודה שאוכלין אצל היולדת חייבין בסוכה. עכ"ל. ובוודאי כן הוא, דאין זה כשמחת חתן וכלה, ואפילו הוי סעודת מצוה מ"מ הרי יכולין לאכול בסוכה, וגם סעודת מצוה הוי רק הברית מילה ולא סעודה שאצל היולדות ואנחנו אין יודעין מסעודה זו כלל. וכן לילה שלפני המילה שקורין וו"ך נאכ"ט אינה כדאית לקוראה סעודת מצוה ולפטור את עצמו מן הסוכה וכן שארי כל מיני סעודות [מג"א סקי"ג]. אמנם ראיתי שמפני ריבוי האנשים שאין יכולים כולם ליכנס לסוכה בברית מילה ואוכלים הנשארים בבית, ונראה שהיתר גמור הוא כיון שאין להם סוכה הוה כהולכי דרכים שפטורין מן הסוכה[ויין]. ואין לומר שימתינו עד שיאכלו הקודמים וילכו ואח"כ יאכלו הם דלא מצינו סברא זו וא"כ אין לדבר סוף. ומ"מ הירא את דבר ד' יהדר לאכול בסוכה. וכל זה הוא במיני מזונות אבל בשארי מיני מזון לית לן בה דאין זה קביעות אלא עראי בעלמא [ועיין שע"ת סוף סק"י]:

ז טז שנינו במשנה [כה.] שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה, הולכי בדרך מצוה כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבויים [רש"י (ד"ה שלוחי)], ופטורין אפילו בשעת חנייתן [שם (ד"ה פטורין)] וכמו ששנינו בברייתא שם [כו.] הולכין לדבר מצוה פטורין בין ביום בין בלילה, כלומר אע"ג שהליכתן אינו אלא ביום [תוס' (כה. ד"ה שלוחי)], והטעם דאם נצריכנו לטרוח אחר סוכה יתבטל מהילוכו ביום, ולכן אם ביכולתו להשיג סוכה בלילה בלי טורח צריך לישב בלילה בסוכה [מג"א סקי"ד]. ואם לא יכול לישן בסוכה בטוב כל כך ומפני זה ימעט בהליכתו ביום פטור [שם]. וטעם דשלוחי מצוה פטורין משום דקיי"ל העוסק במצוה פטור מן המצוה, ולכן אם מצות סוכה לא יבטלנו מהמצוה שעושה חייב בסוכה, ולכן על כל עוסקי מצות לדעת זאת ויעיינו בזה אם הסוכה עלולה לבטל מצוה זו אם לאו:

ח יז עוד תניא [שם] הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחייבין בלילה, הולכי דרכים בלילה פטורין מן הסוכה בלילה וחייבים ביום, הולכי דרכים ביום ובלילה פטורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה. ופירשו רש"י (ד"ה הולכי) ותוספות (ד"ה הולכי) דכל זה נפקא לן מתשבו כעין תדורו דכשם שאין אדם נמנע מלצאת מביתו לדרכו לסחורה או לענין אחר, כמו כן לא ימנע מלצאת מן הסוכה. והכי פירושו, דכשהולך ביום פטור מן הסוכה אף כשפגע בסוכה אינו מחוייב להתעכב שם לאכול אלא הולך כדרכו ויאכל בדרך במקום שיגיע זמן אכילתו[ויין], אבל בלילה שאינו הולך אלא ישן חייב בסוכה אם פגע בסוכה[ויין] בדרכו בלילה, וילין שם ואינו רשאי לילך ממנה ולישן שלא בסוכה, והולכי דרכים בלילה חייבים ביום לאכול בסוכה בפגעם בה אבל אם אינו

פסקי משנ"ב

[ינן] **במשנ"ב** (סקל"ח): כתב בספר תניא אם המת היה חביב וכו', ומיירי שמצטער בישיבתו בסוכה. ובישועות יעקב חולק בזה על התניא.
[ירן] **במשנ"ב** (סקל"ג) מסיק: הסכימו אחרונים דראוי לחתן להחמיר ע"ע ולישב בסוכה ולא לברך. וכן השושבינים כשאוכלין אצל החתן וכו' א"צ לברך אבל כשאוכלין בביתם חייבין בסוכה וצריכין לברך.
[טון] **בביה"ל** (ד"ה ופטורים): כתב דמשמע ממג"א דאם הסוכה קטנה מהכיל אף עשרה אנשים, מותר חוץ לסוכה, ולהגר"א וכו' אפילו באופן זה אסור וכן מצדד בפמ"ג. [טון] **במשנ"ב** (סק"מ): אם לא שיזדמן לפניו סוכה בעת האוכל כלי טורח. [ין] **במשנ"ב** (סקמ"ל): חייב להשתדל אולי ימצא סביבות משכנו איזה יהודי שיש לו סוכה.